

Samenhang en achtergrond thema's

Verdiepingsdocument bij verkenningsrapport
'HEO met regie naar verantwoordelijkheid'

September 2021

Vereniging Hogescholen

Inhoud

1	Aanleiding verkenning Hoger Economisch Onderwijs (HEO)	2
2	Thema 1: Nieuwe economische (waarde)systemen & transitie	3
3	Thema 2: Technologisch burgerschap & brede vaardigheden	5
4	Thema 3: Cross-overs en kansen in de sector HEO	7
5	Thema 4: Arbeidsmarktrelevantie in de sector HEO	8
6	Thema 5: Kansen gelijkheid met focus op doorstroom	9
7	Thema 6: HEO-vraagstukken voor praktijkgericht onderzoek en verbinding met onderwijs	11
	Bijlagen: verslagen themabijeenkomsten	12

1 Aanleiding verkenning Hoger Economisch Onderwijs (HEO)

We leven in een tijd waarin sprake is van disruptieve maatschappelijke en economische veranderingen aangedreven door de sterke ontwikkeling van technologie en internationalisering, alsmede bevolkingsgroei en klimatologische ontwikkelingen. Dit leidt tot een transitie in de maatschappij en arbeidsmarkt, welke ook zijn weerslag heeft op het economisch domein. Het hoger economisch onderwijs heeft - als brede regionaal en internationaal georiënteerde sector - de taak professionals op te leiden die bijdragen aan de reeds bestaande ecosystemen en deze duurzaam voor de nabije toekomst te maken. Ze moeten eveneens in staat zijn om nieuwe business modellen op basis van nieuwe technologieën te creëren en te realiseren. Dit betreffen met name business modellen van bedrijven waarbij meervoudige waardecreatie (van money driven naar value driven), het samenwerken met professionals uit andere disciplines en het oplossen van wicked problems een voorwaarde is. Deze aanstaande transitie van het economisch systeem, en daarin functionerende organisaties, vraagt om een sectorale verkenning en daaraan gekoppeld sectorplan. Dit geeft de sector economie een standpunt op de inhoud en positionering van het opleidingsportfolio, met in achtneming van de reeds grote stappen op dit punt zijn genomen in de conversie van 2018.

Omdat de sector HEO breed is, zijn er zes thema's geïdentificeerd om richting te geven aan de diversiteit van de vraagstukken. De zes thema's hebben een opbouw waarbij ze elkaar kunnen verdiepen:

1. Nieuwe economische (waarde)systemen & transitie
2. Technologisch burgerschap & brede vaardigheden
3. Cross-overs en kansen in de sector
4. Arbeidsmarktrelevantie in de sector HEO
5. Versterken van kansengelijkheid met focus op doorstroom
6. HEO-vraagstukken voor praktijkgericht onderzoek en verbinding met onderwijs

In dit verdiepingsdocument wordt ingegaan op de achtergrond en samenhang van de thema's. De thema's zijn elk geïllustreerd met een tekening. In de bijlage staan de verslagen van de themabijeenkomsten.

2 Thema 1: Nieuwe economische (waarde)systemen & transitie

Het economische systeem is wereldwijd verbonden en onderling afhankelijk. In dit systeem ligt er een focus op winstmaximalisatie en continue economische groei. In de bestaande economische modellen en verantwoording van organisaties wordt beperkt rekening gehouden met lange termijn effecten zoals de uitputting van grondstoffen of bijvoorbeeld de gevolgen van wereldwijde vervuiling. De urgentie om modellen en financieringsvormen aan te passen op andere vormen van waarden wordt steeds groter, omdat het ernaar uitziet dat het huidige economische systeem niet strookt met wat wereldwijd op de lange termijn houdbaar kan blijven. Indien dit het geval is, bevinden bedrijven en instellingen zich op het moment in een transitieperiode; functioneren binnen het huidige economische systeem en ontwikkelen naar nieuwe manieren van werken, verantwoorden en functioneren. In deze transitie hebben HEO-opgeleiden in het komend decennium een spilfunctie; zij helpen organisaties die transitie vorm te geven, kunnen hierin leiderschap tonen en nieuw ontwikkelde verdienmodellen helpen implementeren.

Door de urgente complexe grote maatschappelijke vraagstukken die op ons afkomen, is op een andere manier naar ons economisch systeem kijken inmiddels een wereldwijd perspectief. Het Platform DSE, Our New Economy en Rethinking Economics zijn partijen die vinden dat we moeten streven naar een alternatieve duurzame en sociale economie. Kenmerk is het afwijzen van het groeidenken. Het belang van alternatieve economische waardesystemen en dit verwoordt in het onderwijs, werd ook al in 2018 bepleit door het departement Omgeving van Vlaanderen¹: "Het belang dat aan groei gehecht wordt is ook zichtbaar binnen het hoger onderwijs en dit op twee manieren. Als instellingen worden ook hogescholen en universiteiten verwacht te groeien: meer studenten, meer onderzoekers, meer dienstverlening enz. Daarnaast is groei als onderwerp ook sterk verweven in de inhoud die binnen het hoger onderwijs aan bod komt. De focus op groei is namelijk dominant binnen het curriculum waardoor het hoger onderwijs systeembevestigend werkt, iets wat door sommige auteurs en bewegingen ter discussie wordt gesteld. Zo luidt het motto van de Post-Crash Economics Society, een groep studenten die de manier waarop opleidingen economie tegenwoordig ingevuld worden aanvecht: 'The world has changed, the curriculum hasn't'. Vragen over de milieuduurzaamheid en de maatschappelijke wenselijkheid van economische groei maken bijvoorbeeld geen onderdeel uit van het macro-economische debat, noch van de leerinhoud van basiscursussen macro-economie (Bleys, Block, Defloor & Paredis, 2015, p. 32)".

Ook de planbureaus hebben in toenemende mate aandacht voor de brede welvaart. Het CBS brengt sinds aantal jaar de Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals uit. En ook VNO/NCW en MKB-Nederland geven ze aan dat ze voor een nieuwe koers kiezen: Ondernemen voor Brede welvaart².

Binnen de hogescholen klinkt steeds meer een soortgelijk geluid en wordt hierop geacteerd. Zo heeft de HAN University of Applied Sciences een lectoraat Circulaire economie, Avans Hogeschool een lectoraat Sustainable Development en heeft de

¹ Duurzaamheid binnen universiteiten en hogescholen", Vlaanderen, 2018

² Publicatie VNO/NCW- MKB NL, Ondernemen voor Brede Welvaart, februari 2021

Hogeschool Rotterdam sinds kort een lector Betekeniseconomie. Deze acht het noodzakelijk (uit ScienceGuide, oktober 2020): “dat de traditionele uitgangspunten voor bedrijven: winstmaximalisatie en economische groei worden verlaten om de wereld leefbaar te houden. Een eerste stap daartoe is de opleiding van studenten. Die moet volledig op de schop. Economische vakken gaan volgens hem nu vooral over accumulatie, over groei. Straks gaan ze over: wat hebben we nodig om onze planeet leefbaar te houden en de samenleving goed in te richten. “Economisten moeten daarna pas berekenen wat de implicaties daarvan zijn in plaats van dat economen ons dicteren wat we moeten doen om het huidige systeem in stand te houden.” Tegenover deze overtuiging staat de visie van anderen dat economische groei een eerste vereiste is voor bedrijven om hun winstgevendheid langdurig op peil te houden. Alleen rendabele ondernemingen zijn in staat de noodzakelijke investeringen in technologische innovatie te doen. De lector betekenis-economie erkent dat het niet gemakkelijk zal zijn de studie economie op een volledig nieuwe leest te schoeien. Hij verwacht wel dat er maar een paar jaar voor nodig is. “Eerlijk gezegd heb ik nog geen idee hoe dat proces zal gaan. Maar het begint met het bereiken van een gemeenschappelijke overeenstemming dat het niet langer kan zoals het nu gaat.” Om deze gedachtegang uit te voeren, heeft de Hogeschool Rotterdam begin 2021 het pilot New Economics Lab opgericht³. De Goldschmeding Foundation financiert dit.

³ <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/business-innovation/circular-economy/New-economics-lab/>

3 Thema 2: Technologisch burgerschap & brede vaardigheden

Een belangrijke drijfveer achter de steeds verder internationaal verbonden economie is de opkomst van digitalisering en toepassing van nieuwe technologieën. Het is daarom belangrijk dat HEO-studenten de benodigde kennis en vaardigheden aangeleerd krijgen om in een internationaal verbonden digitale samenleving te kunnen opereren. Hiertoe behoren zeker ook digitale vaardigheden en het kunnen omgaan met en toepassen van (grote) data(sets), ethisch besef en thema's als cyber security. Om dit thema goed te duiden, is het begrip 'technologisch burgerschap' overgenomen van het Rathenau Instituut. Onderzoek van het Rathenau Instituut heeft eerder de noodzaak voor technologisch burgerschap en digitale vaardigheden beschreven⁴. Met technologisch burgerschap bedoelen zij dat studenten:

1. de vaardigheden hebben om de mogelijkheden van digitalisering te grijpen;
2. de kennis en weerbaarheid hebben om met de risico's van digitale technologie om te gaan (denk aan eigen regie op persoonsgegevens);
3. deel kunnen nemen aan democratisch debat en politieke besluitvorming over de nieuwe digitale technologie.

Daarvoor is het bijbrengen van digitale vaardigheden, waaronder mediawijsheid, digitale weerbaarheid, een basisbegrip van programmeren, kennis van de werking van algoritmen én inzicht in ethische aspecten van digitalisering, noodzakelijk. Technologisch burgerschap kan alleen gedijen bij adequaat (hoger) onderwijs en goede instituties en (wettelijke) kaders.

Dit benadrukt het belang van een nieuwe vorm van academische Bildung omdat veel mensen vaker geen vaste dienstverbanden meer zullen aangaan. Ook de technologie zal zich blijven ontwikkelen. Om goed met deze veranderingen te kunnen omgaan is het belangrijk om studenten een weerbare houding aan te leren. Ook het ministerie van OCW benadrukt in haar Strategische Agenda 'Houdbaar voor morgen' (december 2019) het belang van digitale vaardigheden. Ze zegt o.a.: "Door digitalisering en robotisering van werk is het steeds belangrijker om, naast specifieke beroepsgerichte kennis en vaardigheden, meer brede vaardigheden (zoals kritisch denken, probleemoplossend denken en handelen en samenwerken) op peil te houden." En "Naast de hierboven benoemde brede vaardigheden, zijn studenten gebaat bij digitale vaardigheden. Studenten en werknemers met goede digitale vaardigheden hebben namelijk betere kansen op de arbeidsmarkt (Röfekamp, 2019). Het is niet voldoende als alleen technisch afgestudeerden deze vaardigheden meekrijgen. Digitalisering speelt in alle studies een rol en alle afgestudeerden moeten kunnen deelnemen aan de digitale arbeidsmarkt en samenleving (EZK, 2019). In het onderwijs wordt daar dan ook werk van gemaakt. Digitale geletterdheid is (naast burgerschap) één van de twee nieuwe leergebieden van Curriculum.nu. Ook hogescholen en universiteiten hebben hun ambities op het gebied van digitale vaardigheden opgetekend in het Versnellingsplan voor Onderwijsinnovatie (VSNU, VH & SURF, 2017). Naast het belang van brede vaardigheden, blijft vakspecifieke kennis cruciaal. Het aanleren van brede vaardigheden gaat niet ten koste van het aanleren van vakspecifieke kennis. Ook in de toepassing van vakspecifieke kennis kunnen

⁴ <https://www.rathenau.nl/nl/digitale-samenleving/technologisch-burgerschap-de-democratische-uitdaging-van-de-eeenentwintigste;>
https://www.rathenau.nl/nl/digitale-samenleving/digitalisering-het-hoger-onderwijs-vraagt-aandacht#_ftn1

studenten werken aan die brede vaardigheden. De vakspecifieke kennis waar behoefte aan is, verandert voortdurend en snel. Daarnaast vragen nieuwe beroepen om de ontwikkeling van kennis op geheel nieuwe gebieden. Artificiële intelligentie is daar een goed voorbeeld van.” Brede vaardigheden zijn ook cruciaal als ondersteuning van sociale participatie en inclusie.

Het is natuurlijk niet nieuw dat studenten brede vaardigheden moeten hebben, maar het belang hiervan wordt wel steeds groter (en daarmee het belang van een diploma kleiner, wat ook Dirk van Damme⁵ van de OECD bepleit: “het belang van diploma’s wordt overgewaardeerd, ten nadele van competenties. En dat terwijl de arbeidsmarkt aan het veranderen is en we veel meer zouden moeten gaan nadenken over hoe we mensen weerbaarder kunnen maken door training en door brede competenties te ontwikkelen. Zo kunnen ze in verschillende jobs terecht en kunnen ze ook gemakkelijk van de ene naar de andere. Duaal leren is hier ideaal voor.”

De technologische transitie heeft impact op hoe opleidingen echt moeten veranderen willen ze straks niet de aansluiting op de arbeidsmarkt missen. Er is transitie nodig bij de student, docent en werkveld: waaronder meer digitalisering in de opleidingen.

⁵ <https://odin.vlaanderen.be/expert-aan-het-woord/interview-met-dirk-van-damme-oeso-over-de-toekomst-van-het-duaal-leren>

4 Thema 3: Cross-overs en kansen in de sector HEO

In een wereldwijd verbonden economie en maatschappij wordt steeds meer duidelijk dat vraagstukken niet vanuit een perspectief zijn aan te pakken, en dat oplossingen en innovatie veelal multidisciplinair of zelfs een transdisciplinaire aanpak behoeft. HEO-professionals moeten zowel specialistisch als in cross-overs kunnen leren, denken en werken.

Toch zijn praktijk en onderwijs niet altijd ingericht op cross-overs. Er wordt nog veel gewerkt met klassieke beroepen, functies en vakgebieden. En dat terwijl de Nederlandse samenleving volop in beweging is en het perspectief op cross-overs prachtige kansen biedt voor meervoudige waardecreatie. De HEO-professional heeft daarbij weliswaar een eigen kennisbasis en specialisatie - dat blijft ook nodig - maar legt van daaruit altijd de verbinding met andere vak- en kennisgebieden. Door te kunnen werken in zowel een specialisme als in een cross-over omgeving is de HEO-professional in staat om weerbaar en flexibel mee te bewegen met een internationale economie die door de onderlinge afhankelijkheid en snelle innovaties steeds minder berekenbare veranderpatronen zal tonen.

Dat vraagt ook wat van het werkveld: royaal de ruimte geven om te leren, fouten te maken en om tot nieuwe verfrissende inzichten over toegevoegde waarde te komen. Maar daar is niet altijd de ruimte voor en de samenleving is ook nog volop in transitie.

Daarom dient de toekomstige HEO-professional te worden opgeleid als change agent en value creator die verandering entameert en de toegevoegde waarde - economisch en anderszins - heel breed inzichtelijk kan maken.

5 Thema 4: Arbeidsmarktrelevantie in de sector HEO

Het economisch domein is groot, divers en veelomvattend. Het economisch domein bedient een brede en sector-overstijgende arbeidsmarkt, waarbij veel afgestudeerden wereldwijd werken. De sector economie wordt doorgaans geassocieerd met typische economische beroepen met een duidelijk vast omljnd beroepsbeeld zoals controller, accountant of fiscalist. Echter het is ook een sector die breed opleidt van marketeer tot logistiek adviseur, van ondernemer tot communicatieadviseur en hbo-jurist en bovendien voor alle denkbare sectoren (gezondheidszorg, onderwijs, handel, scheepsbouw, etc.). De opleidingen leiden hierbij op voor functies met een minder sterk geprofileerd beroepsbeeld en die veelal ook ondersteunend zijn aan andere sectoren. Alumni zijn werkzaam in zeer verschillende contexten en sectoren, van het bedrijfsleven en MKB tot de zorg, onderwijs en overheid. En zijn tevens vragende partij, stimulator, en organisator achter diverse technologische ontwikkelingen binnen organisaties in alle contexten. Dit pluriforme profiel geeft het economisch domein een sleutelpositie in de maatschappelijke transitie in Nederland maar ook wereldwijd naar een meer duurzaam en relevant (en mogelijk nieuw) economisch systeem, waarin organisaties op een gezonde wijze kunnen functioneren. In deze transitie zijn de kennis en skills van heo-afgestudeerden een sleutelexpertise in alle contexten. Dit vraagt van de HEO-opleidingen een doorlopend open en onderzoekende houding ten opzichte van veranderingen. Het sterker inzetten op een hybride leeromgeving en de aanwezigheid van hybride docenten kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Toekomstige HEO-professionals zullen moeten worden voorbereid om veranderingen te ondersteunen, te sturen en daar leiding aan te geven. Ze moeten responsief zijn. Zij zullen incrementeel binnen hun werkomgeving de organisatie proberen te helpen zich voor te bereiden op nieuwe verdienmodellen, manieren van werken, implementatie van nieuwe technologie en organisatieprocessen. Het traditionele beroepstype c.q. de klassieke beroepsindeling staat daarbij onder druk. Er gaan beroepen verdwijnen en er zullen nieuwe beroepen verschijnen. Afgestudeerden zullen steeds vaker gaan werken op de grensvlakken tussen sectoren en op de grensvlakken tussen de traditioneel gedefinieerde beroepen binnen sectoren. Waarbij een HEO-professional eerder vanuit een rol in de beroepspraktijk dan in een afgebakend beroep functioneert. Er zijn brede kennis en vaardigheden nodig om een effectieve 'grenswerker' of 'change-agent' te kunnen zijn.

6 Thema 5: Kansen gelijkheid met focus op doorstroom

Het HEO kent een diverse instroom waarbij het gemiddelde percentage jongens, mbo-instromers, eerste generatie instromers en niet-westerse instromers hoger ligt dan in de andere sectoren. Studenten met deze achtergronden hebben over het algemeen een lagere kans op studentsucces en hogere kans op uitval/switch.⁶ Uit onderzoek blijkt dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond een 75% hogere kans op uitval of switch hebben dan Nederlandse studenten.⁷

De sector HEO heeft daarom qua inhoud en formaat grote relevantie en kansen voor de maatschappelijke, sociale en economische kanten van Nederland. Dit blijkt ook uit het onderzoek van de Commissie Macrodoelmatigheid MBO⁸. In de beleidsreactie van OCW⁹ op dit onderzoek wordt opgemerkt dat er in deze sector relatief veel mbo-studenten doorstromen naar het hbo met veelal ook een niet-westerse achtergrond, wat als emanciperend wordt gezien. Deze sector is voor hen laagdrempelig aan de voorkant en heeft mogelijk daardoor ook een aanzuigende werking. De minister geeft aan de doorstroom van mbo naar hbo te willen blijven bevorderen, maar daarbij ook het arbeidsmarktsucces van deze studenten te betrekken. Het ligt voor de hand dat in de kruisbestuiving tussen verschillende sectoren veel arbeidsmarkt mogelijkheden liggen. De uitdaging voor de verschillende opleidingen binnen de sector HEO is hoe de studenten goed en bij voorkeur zonder switch te begeleiden naar studentsucces en arbeidsmarkt relevantie. De sector HEO kan hiermee haar maatschappelijke impact vergroten en een belangrijke emancipatoire functie invullen.

HEO-studenten hebben vaak een extrinsieke motivatie voor hun studiekeuze. Deze groep vindt de inhoud van de studie belangrijk, maar laten extrinsieke overwegingen, mede onder druk van hun ouders, vaak meer meewegen.¹⁰ De reden van de studiekeuze en het proces daarachter zijn van groot belang voor de slaagkansen in het hoger onderwijs.¹¹ Het manifest 'Vrije Zones' van de Hogeschool Rotterdam¹² zegt over de HEO-student het volgende: "een deel van de studenten (en dit geldt vaak voor studenten met een migratieachtergrond) kiest juist voor een economische opleiding, omdat een goed baanperspectief en een dito inkomen bij dit type opleidingen worden verwacht". Zij pleiten ervoor "dat in de wervingscampagnes in het voortgezet onderwijs de verandering van beroepen en kansen op de arbeidsmarkt in breed perspectief moeten worden weergegeven, over de breedte van het economisch spectrum en in relatie tot andere sectoren. In de werving kan gebruik worden gemaakt van alumni van diverse toepassingsgebieden om een reëel perspectief op de arbeidsmarkt te schetsen."

⁶ Van den Broek et al., 2020

⁷ Mulder et al, 2018

⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/12/20/advies-cmmbo-over-mbo-studenten-in-economische-administratieve-opleidingen/advies-cmmbo-over-mbo-studenten-in-economische-administratieve-opleidingen.pdf>, behorend bij de Kamerbrief "MBO-studenten in economisch-administratieve beroepen", 20 december 2019

⁹ Ministerie OCW, kamerbrief 2020: Toegankelijk hoger onderwijs: selectie en beleidsreactie Monitor beleidsmaatregelen 2019-2020

¹⁰ Nouta, et al, 2012

¹¹ Vogels, 2013

¹² <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/go/verkenning-toekomst-economisch-beroepsonderwijs-rotterdam/manifest-voor-toekomstbestendig-economisch-beroepsonderwijs-in-rotterdam>

Uit onderzoek van Research Ned¹³ blijkt tevens dat de doorstroom van het mbo naar een associate degree of naar het hbo een kansrijke route is.

De meeste mbo'ers van economisch-administratieve opleidingen stromen door naar een heo-opleiding. Mulder en Cuppen¹⁴ vonden eveneens dat mbo-gediplomeerden in de sector Economie in het hbo een grotere kans hebben om uit te vallen. Met name bij de overgang van Economie & Administratie en van Handel & Ondernemerschap (mbo), waar de doorstroom naar het hbo normaliter relatief hoog is, naar Economie (hbo) komt relatief veel uitval en switch voor. De instroom van mbo'ers in het hbo blijkt de laatste 10 jaar wel te dalen.

De Monitor beleidsmaatregelen van 2020-21¹⁵ geeft aan dat er in de periode 2018-2021 extra middelen beschikbaar gesteld om de regionale samenwerking met het voortgezet onderwijs en het mbo uit te breiden en te versterken. Er is tevens ingezet op doorstroomkeuzedelen in het mbo, gericht op een goede voorbereiding op doorstroming naar het hbo. Daarnaast is er gewerkt aan de verdere verbetering van loopbaanoriëntatie en –begeleiding, met aandacht voor de overgangen naar het hoger onderwijs en uiteindelijk de arbeidsmarkt. Het is een positief signaal dat uit de monitor blijkt dat er in de afgelopen jaren sprake is van een toename van de tevredenheid over de aansluiting met de vooropleiding.

¹³ Van den Broek et al., 2020

¹⁴ Mulder, J., & Cuppen, J. (2018). Verbeterde aansluiting mbo-hbo. Wat werkt? Nijmegen: ResearchNed.

¹⁵ Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2020-2021, ResearchNed.

7 Thema 6: HEO-vraagstukken voor praktijkgericht onderzoek en verbinding met onderwijs

In alle vraagstukken die organisaties binnen de maatschappij op zich af zien komen in het komend decennium spelen HEO-professionals een significante rol. Zij moeten organisaties bewust kunnen ontwikkelen in de transitie of weerbaar kunnen maken in de economische veranderingen die op stapel staan. Zij moeten de kansen die nieuwe technologieën bieden en digitalisering kunnen herkennen en omarmen voor een organisatie en inzetten waar het de meeste waarde op kan leveren. Om HEO-professionals hiervoor de juiste instrumenten, kennis en vaardigheden te bieden, is het nodig dat de sector zelf de leiding neemt in het ontwikkelen van nieuwe kennis en praktijkvoorbeelden op de gebieden waar HEO-ers impact moeten gaan hebben in de maatschappelijke vraagstukken.

Praktijkgericht onderzoek biedt kansen aan het economisch domein om verdere inhoudelijke ontwikkeling te stimuleren op kennisgebieden als de nieuwe economie, cross-overs en transities in de verschillende sectoren. Het praktijkgerichte onderzoek dat in dit domein op het moment wordt gedaan door de verschillende hogescholen is nog van een te kleine omvang, als de studentaantallen en impact op de arbeidsmarkt van dit domein wordt meegewogen. Het onderzoek in het economisch domein kan tevens nog meer aansluiten bij het landelijke en Europese innovatie- en topsectorenbeleid. De veranderende arbeidsmarkt en daarmee de noodzaak tot het aanpassen van het onderwijs vraagt tevens verdere (inhoudelijk kwalitatieve) ontwikkeling en professionalisering van de docenten.

In het verdiepingsdocument 'Praktijkgericht onderzoek HEO' wordt hier nader op ingegaan.

Bijlagen: verslagen themabijeenkomsten

Verlag Themabijeenkomst Arbeidsmarktrelevantie in het HEO

Datum: 26 maart 2021

Georganiseerd door:

- Michaël van Straalen, voorzitter verkeningscommissie HEO
- Fred Feuerstake, directeur Hogeschool Rotterdam Business School, lid dagelijks bestuur sac HEO
- Paul Ganzeboom, dean International Business Hanze Hogeschool, voorzitter sectorraad HEO
- Annelies Messelink, strategisch beleidsadviseur Hogeschool Rotterdam Business School

Plenaire sessie

Opening door Paul Ganzeboom

Paul schetst de omvang van de sector in aantallen studenten en de verhouding binnen het HBO als geheel. Hij licht het doel van sectorale verkenningen nader toe. Elke ongeveer zes jaar is er een sectorale verkenning gericht op een specifiek thema. Zo keek de vorige verkenning met name naar het kwantitatieve opleidingsaanbod wat ertoe leidde dat het aantal opleidingen daalde van 52 naar 30. De huidige verkeningscommissie richt zich meer op de kwalitatieve aspecten. Het gaat dan m.n. om de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Het doel van deze themabijeenkomst is zichtbaar te krijgen hoe de arbeidsmarkt van de toekomst eruit ziet en wat betekent dat voor de HEO opleidingen. Er zullen in dat licht keuzes gemaakt moeten worden.

Paul geeft na een korte introductie Harm van Lieshout, lector human capital Hanze Hogeschool, het woord voor zijn presentatie:

Hij geeft aan met zijn presentatie de gedachten te willen prikkelen en de toehoorders in kort tijdsbestek te willen meenemen in wat visie en begrippen. Gelet op het korte tijdsbestek zal de presentatie niet volledig zijn.

De kern waarvoor het onderwijs staat is: *Responsiviteit*. Het verandertempo wordt hoger en dat betekent dat er goed moet worden nagedacht over veerkracht, over grote verandering. Het vraagt een flexibele houding.

Juist omdat de buitenwereld, inclusief de politiek, zich vaak bedient van beelden die niet direct aansluiten op de huidige onderwijspraktijk en die van het bedrijfsleven is het goed om “fouten” te gaan voorkomen. Het helpt als oude reflexen kunnen worden vermeden:

Reflex 1. Mijn beroep verandert niet maar die van een ander wel (historische voorbeelden drukkerijen en Kodak worden hierbij gegeven)

Reflex 2. De wereld verandert steeds sneller, dus gaan we iedereen generiek opleiden (beter niet doen: als iedereen hetzelfde kan, is de waardering en de beloning lager)

Reflex 3. We kunnen alles wel plannen in onze maakbare wereld (maar dat verergert de mismatch evenzeer; voorbeeld varkenscyclus doet zich ook in beroepen voor)

We moeten dus een moderne blik krijgen op de responsiviteit. De voorspellende waarde van arbeidsmarktontwikkelingen is gering en net als het weer: Voor de korte termijn misschien goed, maar voor de

middellange termijn al erg onzeker. Het verandert doorlopend en laat zich niet vooraf sturen. Het blindstaren op macrodoelmatigheid is dan ook niet verstandig. We moeten altijd op korte termijn kunnen bijsturen. Daar zijn ook zeker mogelijkheden voor. Denk daarbij aan een bijvak, een minor, traineeships e.d. Dit zijn allemaal nuttige koppelingen naar tussentijds bijsturen.

Behalve responsiviteit wordt er nog meer gevraagd van de HEO opleidingen. We moeten met elkaar invulling geven aan het *maatschappelijk verdienvermogen*. HEO levert daarvoor de kennis en kunde en de specialismen die nodig zijn voor nieuwe verdienmodellen. Dat gebeurt in een complexe wereld die zich kenmerkt door grote nationale en internationale bewegingen. Er zijn grote maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid, energietransitie, digitalisering, etc.

In deze context moeten bedrijven zichzelf ook opnieuw uitvinden. Als voorbeeld wordt een familiebedrijf in de bouw gegeven waar multidisciplinaire samenwerking noodzakelijk bleek om te kunnen overleven. Digitalisering was daarnaast ook nog een serieuze uitdaging voor het bedrijf. Specifieke kennis was nodig, maar telkens ook nadrukkelijk de integratie met andere kennisgebieden. Inhuren van externe expertise was duur en zat niet in de bedrijfscultuur. Een student van Human Resource Management heeft hulp kunnen bieden en via stage toegepast onderzoek uit kunnen voeren. Win-win voor beiden.

Misschien zijn deze trends en uitdagingen uitmondend in transities behoorlijk generiek, maar hoe en wanneer een bedrijf daarmee te maken krijgt verschilt enorm. Dat vraagt naast een generieke aanpak nadrukkelijk vormen van maatwerk, en in het verlengde daarvan ook van het onderwijs. Van het onderwijs wordt gevraagd vakkennis en beroepspraktijk te combineren, 21st century skills aan te brengen en kennis en kunde over de grenzen van de opleiding toe te voegen. Een belangrijk deel van de kennisvergaring zal in LLO trajecten kunnen plaatsvinden.

Breakout-sessies

Verslaglegging: Paul Ganzeboom, Fred Feuerstake, Asha Dijkstra, Annelies Messelink en Melissa Keizer.

Breakout 1: De arbeidsmarkt post-corona

Kernvraag: Op welke blijvende arbeidsmarktontwikkelingen en economische impact van de coronacrisis moeten we studenten voorbereiden? Zien we daarin regionale verschillen of zwaartepunten?

Voorspellingen doen over de toekomst zijn complex. Zeker nu er vanwege de Covid-pandemie een situatie is ontstaan waar eerder geen sprake van was. De verwachting is evenwel dat arbeidsmarkt vraagstukken anders worden. Flexibilisering van kantoorhoudende bedrijven zullen bijvoorbeeld teruggevonden worden in de arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt als geheel zal nog krappere worden. Werk gaat veranderen en mensen moeten meer multi-inzetbaar worden. Misschien zelfs zo vergaand dat er deelfuncties ontstaan binnen bedrijven en tussen bedrijven. Job-carving wordt de toekomst. De kwantitatieve arbeidsvraag heeft een nieuwe kwalitatieve component. HEO opleidingen zijn bij uitstek geschikt om dit vorm te geven.

Het tempo waarin de veranderingen in de arbeidsmarkt zich voltrekken is onderscheidend per bedrijf en er ligt daarbij een relatie naar bedrijfsomvang. Het wordt een uitdaging voor het onderwijs deze veranderingen maximaal in de opleidingen een plaats te geven. Dit vraagt meer flexibiliteit. Feitelijk zal het HEO harmonisch moeten meebewegen met de arbeidsmarktontwikkelingen zonder dat er een faseverschil ontstaat.

De verwachting is uitgesproken dat het verschil tussen werken en studeren kleiner wordt. De laatste periode van de studie kan beter een hybride vorm zijn waarbij er ook gewerkt wordt. Dat biedt voordelen voor de student en voor de onderneming. Nieuwe flexibiliseringsprogramma's zijn daarbij gewenst. Bedrijven kijken

niet zo naar opleiding x of y. Bedrijven zoeken mensen die gevoel hebben voor de functie, gemotiveerd zijn. Ze kijken hoe snel neemt iemand de materie op kan nemen.

De verwachting wordt uitgesproken dat LLO een blijvende factor is waarbij het HEO kleinere meer flexibele (delen van) opleidingen moet aanbieden met een korte doorlooptijd.

Breakout 2: De toekomstbestendige organisatie

Kernvraag: Wat zijn de grootste ontwikkelingen waarmee organisaties en bedrijven worden geconfronteerd en hoe vertalen die ontwikkelingen zich naar het gewenste profiel van werknemers?

Grote uitdagingen dienen zich aan binnen de arbeidsmarkt vanwege veranderingen binnen organisaties. Dat zijn, en dat zal in de toekomst verder toenemen, ontwikkelingen op het gebied van anders kijken naar profit, digitalisering, ethiek, privacy, responsibility, big data, data analytics etc. Er ligt een uitdaging voor het HEO om deze ontwikkelingen een plek te geven en te zorgen dat ook hier invulling aan inclusie gegeven wordt. Iedereen moet kunnen meedoen. Dat vraagt het nodige van de bestaande opleidingen.

De vraag dient zich aan wie of wat eigenlijk stuurt binnen organisaties. Is dat de directie of zijn dat mensen op een hoofdkantoor buiten de landsgrenzen. De organisaties worden meer en meer onderdeel van een globale ontwikkeling waarbij zeggenschap zomaar verder weg kan komen te liggen. Studenten moeten goed in deze ontwikkeling worden meegenomen om een plek binnen alle typen organisaties, klein en groot, te kunnen innemen.

Als bedreigend voor de ontwikkeling die ingezet is, worden de silo's binnen het onderwijs en het bedrijfsleven genoemd. Hoe verbind je silo's en krijg je de mensen allemaal mee? In het onderwijs wordt nog onvoldoende beseft wat het feitelijke doel van het opleiden is en silo's moeten worden afgebroken. Lastig is dat organisaties ook niet zonder silo's gebouwd zijn. Een student kan dus in een silo organisatie binnenstappen. De afgestudeerde moet daarop zijn voorbereid, want afgestudeerden hebben een belangrijke rol om bedrijven/organisaties te triggeren en nieuwe aanpakken te initiëren. Snel leren, snel schakelen, studenten moeten dat kunnen.

Breakout 3: De toekomstbestendige student

Kernvraag: Wat moeten studenten meekrijgen in hun rugzak, om relevant te zijn en blijven voor de arbeidsmarkt van de toekomst (niveau, ervaring, houding, vaardigheden, kennis)?

Er wordt een mismatch in perspectief gesignaleerd. De maatschappij zit te wachten op de mensen die waarde gaan toevoegen aan de samenleving, terwijl jonge mensen de maatschappij zien als een context waarin zij zich kunnen gaan ontwikkelen. En mogelijk ontbreekt zelfs de (intrinsieke) motivatie om zelf verandering te gaan brengen. De gedachte hoe rond ik zo snel mogelijk de opleiding af en ga ik geld verdienen is vaak leidend. Op zich is daar niets mis mee, maar HEO studenten kunnen en zullen betrokken gaan worden bij alle ontwikkelingen in de (directe) werkomgeving. Daar past een onderzoekende en nieuwsgierige houding bij. Groei van deze basishouding zal onderdeel moeten worden van de opleiding. HEO moet we ambitieus worden: HEO leidt jonge mensen op om dingen in de bedrijven te gaan veranderen.

Het is dan nog steeds de vraag of het deze doelstelling echt in praktijk wordt gebracht in de werkomgeving. Wordt de persoon ook gelukkig van wat hij/zij doet, draagt hij/zij echt bij aan de verandering. De suggestie wordt gedaan principieel een blijvende relatie te houden met de student. Een leven lang verbonden met de onderwijsinstelling. Dit vraagt ook een andere houding van de politiek en de maatschappij als geheel: We moeten als samenleving gaan faciliteren dat mensen zich blijvend (kunnen) scholen.

Breakout 4: Een toekomstbestendig curriculum

Kernvraag: Hoe kunnen het bedrijfsleven, overheden en onderwijsinstellingen gezamenlijk studenten en professionals opleiden voor een diffuse en alsmaar veranderende arbeidsmarkt?

Transities gaan snel, en een leven lang ontwikkelen is cruciaal. Onderwijs en bedrijfsleven moet meer integreren (m.n. ook in de regio). Iedereen heeft wel een vak(gebied) nodig, maar een bredere kijk op de werken, de regio, de wereld is noodzakelijk. Dat betekent dat in het curriculum plaats moet zijn voor het opbouwen van skills, van vaardigheden. Het bedrijfsleven mag daarbij niet ontbreken. Ook zij dragen een belangrijke verantwoordelijkheid om het curriculum passend te krijgen.

Het HEO moet veranderen. Statische vakken passen niet meer op de behoefte en er zal minder in vaste vormen moeten worden gedacht. Het gaat er niet meer om dat er geleerd wordt met een applicatie te werken, maar dat er geleerd wordt hoe een applicatie werkt zodat andere applicaties in het werkende leven snel kunnen worden doorgrond en eigen gemaakt.

Er moet aan studenten goed worden uitgelegd en besproken wat het doel van een (deel van de) opleiding is en hoe dit past in het grotere geheel (zoals bijdrage aan maatschappelijke opgaven). Bekend moet zijn wat het (deel van de) opleiding meebrengt voor de toekomstige taken, verantwoordelijkheden en rollen.

Het curriculum moet een breed fundament kennen om oplossingsgericht en strategisch te kunnen denken. Dat kan niet zonder samenwerking tussen opleidingen. Cross overs goed inrichten versterkt het curriculum en de kansen van studenten op de arbeidsmarkt. Hiervoor moeten mogelijkheden worden gecreëerd. Dat is nu nog complex. We hebben te maken met wet- en regelgeving die deze ontwikkeling soms lastig maken.

Een discrepantie zal ieder geval moeten worden opgelost: er is een breed gedragen wens om te komen tot flexibiliteit in het curriculum: het (meer) open curriculum en dat verdraagt zich nog niet goed met de accreditatie en interne afspraken (OER).

Breakout 5: Relevant en impactvol onderwijs

Kernvraag: Hoe kunnen we het beeld van de economische professional verbeteren en hun relevantie beter zichtbaar maken?

Onderwijs is pas relevant en impactvol wanneer afgestudeerden een beeld in de arbeidsmarkt kunnen etaleren wat daarmee in overeenstemming is. HEO studenten komen -zo blijkt uit onderzoek- prima op hun plek en weten hun vleugels binnen organisaties uit te slaan. Het ontbreekt evenwel aan zichtbaarheid en daarmee aan beeldvorming. De sector wordt niet als een geheel herkend. Toch heeft de HEO afgestudeerde veelal wel een gemeenschappelijke set van kennisvelden, houdingsaspecten en vaardigheden, maar ook verschillende, al naar gelang de aard van de opleiding of de werksoort. De mix daartussen moet nu opnieuw gedefinieerd worden. De gemeenschappelijke set moet herijkt worden (meer circulair, meer duurzaam, niet louter financieel, maar meer gericht op de brede impact van producten en diensten) en sommige specifieke kwaliteiten, die nu in de ene of andere opleiding opgesloten zitten, moeten gemeenschappelijker worden (dienstbaarheid, data-analyse, AI, ondernemerschap).

Hier ligt een uitdaging voor het HEO. Aangezien de sector zo breed is dat niet van een standaard beroepsprofiel kan worden uitgegaan, moet het HEO zich richten op de kwaliteit van het onderwijs. Dat kan het beste door een benadering gericht op ontkokeren en grensontkennend samenwerken. Het onderwijs houdt nu nog te veel vast aan de verzuiling en opleidingen nemen onderling te weinig het goede van elkaar over. HEO is dienstbaar aan de toekomst van de student door onderwijs als cafetaria model aan te bieden. Het gaat daarbij ook om het cultiveren van karaktereigenschappen van personen. De student moet naast kennis en kunde nadrukkelijk algemene vaardigheden meekrijgen, zoals flexibiliteit en (zo blijkt wel uit de huidige situatie met Covid) leren leiding geven op afstand, maar ook stakeholdersmanagement (mensen en organisatie verbinden zich op nieuwe wijzen en vraagt om andere (bijvoorbeeld retorische) vaardigheden), service mentality en digivaardigheid (waaronder blockchain mogelijkheden en data analytics) is relevant. Dit alles kan niet zonder een goede invulling van LLO aanbod.

De impact en relevantie verbeteren kan niet zonder snoeien in de HEO-opleidingen. Er zijn nu eenmaal (old school) kenmerken die belemmerend werken; het is bij vernieuwing belangrijk dat er niet alleen nieuwe nuttigheden in de opleidingen komen, maar dat er ook bestaande onderwerpen vervallen.

Verslag themabijeenkomst Hoger Economisch Onderwijs: “Cross-overs”.

Datum: 11 februari 2021

Georganiseerd door:

Ad Smits, dean Zuyd, lid sectoraal adviescollege

Derk Jan Kiewiet, directeur Windesheim, lid sectoraal adviescollege

Gabrielle Kuiper: directeur HKU, voorzitter sectoraal adviescollege en commissielid verkenning HEO

Mark Mobach, lector Hanzehogeschool/ Haagse Hogeschool, commissielid verkenning HEO

Yvonne Kanters, dean Avans, lid sectoraal adviescollege

Plenaire Sessie

Verslaglegging: Melissa Keizer en Asha Dijkstra, respectievelijk secretaris en assistent secretaris verkenningcommissie HEO van de Vereniging Hogescholen.

Opening door: Ad Smits, lid sectoraal adviescollege.

- Ad heet iedereen welkom.
- We zijn bezig met een HEO-verkenning en de themabijeenkomsten vormen belangrijke input voor deze verkenning. Vandaag is de derde themabijeenkomst over cross-overs. Hierna volgen er nog drie.
- Doel van de sectorale verkenning van sector HEO is herkenbaarheid opleidingen en inhoudelijkheid opleidingen
- Ad bespreekt kort relatie met het rapport van Berenschot t.b.v. sectorale verkenningen VH en stelt voorzitter verkenningcommissie voor en moderatoren.
- Na de introductie gaan we uiteen in vier break-out sessies

Achtergrond door: Michaël van Straalen, voorzitter verkenningcommissie HEO.

- Michaël bedankt iedereen voor zijn en haar aanwezigheid.
- Hij onderstreept het belang van de bijeenkomst en ziet uit naar een mooie discussie.

Spreker: Andrea Möhn, architect AM_A; voorbeeld cross-over

Andrea Möhn, architect en directeur van [AM_A](#), heeft een herontwerp gemaakt voor de leefruimte van een bewoner met een verstandelijke beperking die zeer agressief gedrag vertoonde in een instelling. Het was een interventie in het leven van een mens, zijn familie en een zorgorganisatie die zowel esthetische, sociale, humane als economische waarde creëerde.

De bewoner botst regelmatig met de wereld om hem heen, omdat hij die vaak niet begrijpt. Zijn leefruimte was vandalismebestendig en zielloos; zware materialen, vastgezet meubilair en buiten een hoog stalen hek. Het ging niet goed met hem. Er waren regelmatig incidenten met begeleiders en het familiecontact was beperkt omdat de aanblik voor sommigen onverdraaglijk was.

Een nieuwe aanpak voor een fysieke omgeving die op maat gesneden was heeft dat veranderd. Door te luisteren, observaties en persoonlijk contact heeft Andrea Möhn met het zorgteam ontworpen. Uitgangspunt was aansluiting bij de persoonlijke voorkeuren van een man met de beleving van een kind: het boeren buitenleven. Alles werd mooi, fris en nieuw en toch vandalismebestendig. Warme kleuren, fotowand van het platteland en massief eikenhouten meubelen. Buiten een houten tuinhek met doorkijkjes en een open doorgang naar andere tuinen.

De interventie bleek een groot succes. De bewoner is blijer en rustiger en er is een enorme afname van incidenten, schade en kosten. Familie, begeleiders en bestuurders zijn buitengewoon positief. Architectuur ondersteunt daarmee de kwaliteit van leven en zorgverlening én de financiële waarde. Inmiddels zijn de jaarlijkse besparingen door de afname van reparaties en begeleidingsintensiteit opgelopen tot €180.000,- en

was de verbouwing snel terugverdiend. Maar heeft men wel eerst een investering durven doen. Zo kunnen HEO-professionals die multidisciplinair leren denken en werken en de moed en het lef hebben om cross-overs toe te passen en voorfinancieren meervoudige waarde creëren voor de samenleving.

Reflectie Mark Mobach

- De presentatie van Andrea laat zien wat nut en noodzaak van cross-overs kan zijn. Haar aanpak creëert op zeer verschillende manieren waarde voor de samenleving: 1) de juiste architectuur genereert een betere kwaliteit van leven. 2) En het is niet alleen humaan om te doen, maar ook nog eens economisch voordelig! Een prachtige cross-over met de sector economie.
- Bedenk dat haar denkwijze - en niet zozeer de specifieke architectuurcasus - voor de economische sector ook relevant is, zoals voor klimaat en milieu; demografische transitie; gezondheid en maatschappij; veiligheid. Help ons vandaag te zien waar dat volgens jullie kan en moet. Zodat de economische opleidingen toekomstbestendig blijven. Maar blijf ook kritisch: help ons daarin nuance te vinden, te zien waar monodisciplinaire kennis van belang is en blijft.

Vraag Gabrielle Kuiper Andrea, wat voor soort toekomstig afgestudeerden HEO heb je nu nodig om dit te kunnen realiseren? Welk appèl doe je op het HEO?

- Andrea geeft aan dat ze bestuurders en managers nodig heeft die over grenzen heen kunnen kijken om dit mogelijk te maken. Moed en lef hebben om samen te praten en te verkennen buiten je eigen sector.
- Cross-overs kunnen het verschil maken. Je leert van elkaars discipline.
- Ze bepleit een micro-krediet, want het moet tenslotte eerst gefinancierd worden. Pas daarna kun je de positieve effecten ervaren, tonen en aantonen.

Break out sessies

Verslaglegging: Asha Dijkstra, Gabrielle Kuiper, Jacqueline ter Linden, Melissa Keizer.

Vraagstelling

Hoofdvraag:

- *“Welke kansen of uitdagingen ziet u in het type HEO-professionals dat in de toekomst nodig is? In hoeverre wijken die af van de huidige HEO-professionals?”*

Enkele daaraan verwante vragen:

- In welke mate vraagt uw organisatie / markt om economisch geschoolden - die multidisciplinair kunnen denken en handelen?
- Welke concrete werkzaamheden betreft dit? Is dit aan het toe- of afnemen?
- Wat is de invloed van grote maatschappelijke vraagstukken¹ op uw organisatie en op de vraag naar de kennis/kunde bij uw professionals? Verwacht u hierin een verandering voor de toekomst?

¹ Berenschot heeft op verzoek van de Vereniging Hogescholen in haar rapport [‘Meta analyse maatschappelijke opgave relevant voor het hbo’](#) (mei 2020) een viertal thema’s benoemd die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van hbo opleidingen nl.: 1. Klimaat en milieu, 2. Demografische ontwikkelingen, 3. Gezondheid en maatschappij en 4. Veiligheid.

Samenvatting en bevindingen van de 4 break-out sessies

Samenvatting

Een samenleving in transitie

Onze samenleving is in transitie. Weg van een eenzijdige blik op de zaak, op naar interdisciplinariteit en integraliteit. De relevantie van het leren, denken en werken in cross-overs wordt daarmee breed herkend in deze themabijeenkomst. Toch zijn praktijk en onderwijs niet altijd ingericht op cross-overs. Er wordt nog veel gewerkt met klassieke beroepen, functies en vakgebieden. En dat terwijl de Nederlandse samenleving volop in beweging is en het perspectief op cross-overs prachtige kansen biedt voor meervoudige waardecreatie. De HEO-professional heeft daarbij weliswaar een eigen kennisbasis en specialisatie - dat blijft ook nodig - maar legt van daaruit altijd de verbinding met andere vak- en kennisgebieden.

Al tijdens de opleiding zullen studenten moeten leren, denken en werken in cross-overs en de positieve impact die dat heeft op de waarde voor de samenleving. Dat vraagt ook wat van de praktijkpartners: royaal de ruimte geven om te leren, fouten te maken en om tot nieuwe verfrissende inzichten over toegevoegde waarde te komen. Denken buiten bestaande beroepen en vakgebieden. Maar daar is niet altijd de ruimte voor en de samenleving is ook nog volop in transitie. Daarom dient de toekomstige HEO-professional te worden opgeleid als change agent die verandering entameert en de toegevoegde waarde - economisch en anderszins - heel breed inzichtelijk kan maken.

Bevindingen

Tussen droom en werkelijkheid

Door die transitie bevinden we ons soms in een spagaat **tussen droom en werkelijkheid**. We zien en erkennen het belang van crossovers voor de samenleving, terwijl veel werkgevers vaak nog niet zo zijn ingericht. Enerzijds willen we dus naar competentieprofielen en cross-overs; en weg van de traditionele vacatures en functieprofielen. Het werkveld lijkt zelfs te springen om economen die over sectoren heen kunnen denken. Zoals in gemeenten bij het meedenken over ruimtelijke vraagstukken en de impact daarvan op kansengelijkheid en agglomeratievorming. Maar is dat wel zo? Want anderzijds is het nog best spannend om die overgang door te zetten, want er wordt nog te vaak gedacht binnen bestaande kaders en vakgebieden. Ook in het onderwijs is de toetsing nog vrij monodisciplinair.

De student kan dus wel leren in cross-overs te werken en te denken, maar de werkstructuur in een aantal sectoren is nog vrij strak en geeft te weinig ruimte voor anders denken of creativiteit. De brede inzetbaarheid wordt zelfs niet altijd gewaardeerd en/of benut. Ook zijn er nog veel vigerende beperkingen, BIG-registraties, financiële kwalificaties, etc. Dat vraagt veel van studenten in de economische sector, als professionals van de toekomst. Er wordt nog te vaak gedacht in klassiek beroepen en functies, terwijl dat vooral ook een - overigens zeer belangrijk - startbewijs is voor een professionele carrière.

Toch verandert Nederland. En daar moeten we iets mee. De belangrijkste vaardigheden zijn niet de vakinhoudelijke zaken. Er worden bredere vaardigheden geëist. Je moet je inleven in je omgeving, je klant; daar is vraag naar. We moeten daarvoor meer gaan samenwerken. Dat vraagt om flexibiliteit en creativiteit, van praktijk en onderwijs.

Ambities voor praktijkpartners

De praktijkgerichtheid van de opleidingen wordt als een belangrijk uitgangspunt gezien bij dit 'vrijer leren denken en kijken' in cross-overs. Daarin schuilt dus ook een belangrijke **ambitie voor praktijkpartners** van opleidingen. Het bedrijfsleven is georganiseerd in aparte compartimenten en afgesloten 'afdelingen' en beroepen. Het is moeilijk om als hoger onderwijs een afspiegeling te zijn tussen wat nodig is in de toekomst en hoe het bedrijfsleven zich nu heeft georganiseerd en welke labels aan de huidige en toekomstige beroepen hangen. Bovendien is het lastig om innovatief te zijn vanuit het onderwijs, omdat het bedrijfsleven meer kort cyclisch denkt en werkt.

Vaak zoeken bedrijven ook gelijksoortige denkers. Bijv. als je als jurist wilt werken in een bedrijf dat veel werkt in vastgoed en kunst, kan je kritiek krijgen dat je niet zo ruimtelijk denkt en te juridisch geschoold bent. Maar dit kan juist een aanvulling zijn, maar dan moet de praktijk het wel zien! Verder zijn economen vaak 'blauwe mensen', die veelal in processen denken. Maar finance vraagt ook om controllers die een cruciale business partner rol hebben en kunnen verbinden met andere sectoren. Maar ze moeten die rol dan wel zien en pakken.

Bedrijven zouden vaker moeten zeggen: 'We nemen mensen aan, niet de specifieke vakkennis die gevraagd wordt.' Denken in competenties en niet in vacature profielen. Het onderwijs zou het werkveld mee kunnen nemen in deze ontwikkelingen: leer ze adaptief en creatief te zijn en breder te kijken. Denk samen met het bedrijfsleven ook goed na over het koppelstuk van onderwijs naar praktijk voor studenten, zodat er ruimte komt voor groei, ontwikkeling en een holistische benadering. Maak ruimte voor het leren in de praktijk, zodat er ook ruimte is voor fouten en mislukkingen.

Ambities voor het onderwijs

Toepassen van kennis staat centraal in het hoger onderwijs, en de stage is en blijft enorm belangrijk. Toch kan het hoger onderwijs niet snel genoeg reageren op veranderingen in de samenleving door de (financierings)structuur. Nieuwe opleidingen aanvragen duurt te lang om in te spelen op de actualiteit. Verder dient de concurrentie tussen hogescholen op studentenaantallen en financiering te worden losgelaten. De economische drijfveer moet uit het hoger onderwijs weg. Zo kan men meer en beter samenwerken en opleidingen op elkaar afstemmen. En gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen.

Ook zouden er meer structurele samenwerkingsverbanden moeten zijn met het bedrijfsleven om in te kunnen spelen op die actualiteit en docenten actueel te houden/maken. Er moet ruimte in het onderwijs zijn om in te spelen op actualiteit en andere disciplines 'binnen te laten'. Docenten meer in het bedrijfsleven betrekken ook door stages. En er is behoefte aan een snellere besluitvorming, zodat we meer kunnen inspelen op de actualiteit. Het onderwijs moet vooral vaardigheden meegeven in het ontwikkelen en vinden van (nieuwe) kennis, ook in andere sectoren en domeinen. En perspectieven bieden dat een onderwerp op meerdere manieren kan worden bekeken, aangepakt c.q. opgelost. Het perspectief van de student verbreden, zodat zijn haar kennis/vaardigheden in veel meer sectoren relevant is. Je leidt niet meer op voor de top 4% (zoals de top hotels) maar je leert studenten veel breder kijken.

Elke opleiding zou een of meerdere gebruikers centraal moeten zetten. Minder in 'silo's' werken, minder afgescheiden beroepen. Maak cross-overs in de binnenkant van de opleiding inclusief de samenwerking. Wie zijn de gebruikers en welke disciplines zijn allemaal nodig? Niet vanuit één discipline oplossen, maar gezamenlijk vanuit meerdere, zoals vanuit sociaal-economisch denken en welzijn.

Organiseer snuffel- of kennismakingsstages. Een andere manier om dat aan te leren is door te leren samen te werken in projecten en een focus op innovaties. Juristen moeten zich kunnen verdiepen in sociale en psychologische aspecten; Kunsten en ontwerpprincipes combineren met het economisch domein; projecten met studenten rechten, commerciële economie (ce), bedrijfskunde, human resources. Er zijn mogelijkheden, kansen en voorbeelden te over voor cross-over combinaties in het hoger onderwijs: samenwerking kunsten/ce (strategieontwikkeling, service design), zorg/ce (verdien- en samenwerkingsmodellen zorg), logistiek/ce: verdien modellen logistiek.

Denk ook aan methoden als google scrum en hackaton: een kader meegeven. Jonge mensen opleiden die naast hun vakkennis kunnen omgaan met verandering, die voortdurend blijven leren. Alles wat er nu is, is er morgen niet meer, dus moeten studenten leren omgaan met verandering. Daarop kunnen anticiperen.

Maar ook moet het onderwijs studenten leren samenwerken met andere disciplines. Hogescholen moeten meer interdisciplinair gaan opleiden. Studenten leren omgaan met diverse modellen, concepten, andere frames en andere disciplines. Hen laten werken in multidisciplinaire teams en in projecten en niet tijdelijk in een bepaald jaar of bepaalde periode; gewoon altijd.

Meervoudige waardecreatie als kans voor de samenleving

Het leren, denken en werken vanuit cross-overs in het hoger economisch onderwijs draagt een enorme belofte in zich: van **meervoudige waardecreatie** voor de samenleving. Onderzoek kan bijdragen aan het inzichtelijk maken van de economische effecten van interventies; zoals de effectiviteit daarvan en de impact op de maatschappij. Pleidooi is om vanuit elke sector ook economisch te kijken; hierin kan HEO de verbinding leggen, tenminste de economische waarde blootleggen. Bedenk wel dat economisch vaak nog vanuit besparingen wordt gedacht. Soms levert dat nare dingen op. Als gevolg van corona zullen straks veel bedrijven moeten bezuinigen: die kijken dan wie heb ik nodig voor core business en rest wordt weggesneden. Een gemiste kans om meervoudige waarde en duurzame economische voorspoed te creëren. Dit perspectief belemmert ook het out-of-the-box denken.

Economisch geschoolden zouden meer dan nu kunnen bijdragen aan nieuwe verdienmodellen. Er is soms sprake van verdienmodellen waarvan de waarde pas achteraf zichtbaar wordt, maar als die waarde eerder zichtbaar is kan erop geanticipeerd worden. En als er aan de kant van de economisch opgeleiden openheid is dat naast financiële ook andere waarden (ecologische, sociale) relevant zijn voor de samenleving - dus meer alleen de traditionele economische modellen - dan ontstaat er ruimte voor meervoudige waardecreatie. Door meerdere vormen van waarde mee te nemen - dus niet alleen share holder value - leren studenten hoe ze economisch betrouwbaar kunnen ondernemen, zowel vanuit financiële als vanuit een bredere maatschappelijke optiek.

Kennisbasis

Om in deze veranderende en onzekere samenleving leiding te kunnen geven en transities te begeleiden, is een sterk besef van de eigen identiteit nodig. Daarbij is en blijft er behoefte aan een eigen **kennisbasis**, een kennisgebied waar je als student mee begint en van waaruit je na de opleiding in verschillende richtingen kan groeien. Het belang van een bepaald kennisniveau in een discipline werd onderschreven; dat nu sterker dan in het verleden wordt gekeken naar een benodigde basis. Je hebt zeker dus ook nog specialisaties nodig. Je eigen vak blijft dus belangrijk en zal dus blijven, maar er wordt wel meer integraal gewerkt. Je kunt immers niet op meerdere vakken specialist zijn, maar wel de spin in het web. De basis blijft nodig voor een vacature. Bedrijven vragen daarom, en dat heb je dus nodig om binnen te komen.

Het economisch vakgebied is ook veel groter dan alleen financiën. Afgestudeerden komen overal en nergens. Er zijn zoveel varianten dat er soms studenten zijn die het economisch vak niet beheersen. Die moet je dan uitleggen hoe boekhouden werkt. HEO-studenten moeten dus wel een zekere economische basiskennis hebben. Ze moeten beschikken over vakkennis, maar tonen de meerwaarde op de verbindende rol/sleutelpositie om tot een allround advies te komen.

Ruimte voor leren, denken en werken in cross-overs

Kunnen studenten wel snel genoeg schakelen op maatschappelijke veranderingen? **Vanuit cross-overs leren, denken en werken** zal voor de praktijk en opleidingen belangrijker gaan worden. Economie is weliswaar een sleutelfunctie voor de samenleving, maar wel naast technologie. De invloed van automatisering, robotisering en big data op organisaties is groot. Denk aan processen die steeds verder worden geoptimaliseerd en eenvoudige werkzaamheden die worden geautomatiseerd. Dat maakt de samenleving complexer, zeer zeker ook voor de sector economie. Het is een verandering die vaak wordt aangedreven door ICT, techniek, statistiek en wiskunde. De HEO-professional moet daarmee een brug kunnen slaan, een verbinding leggen tussen de veranderingen in de samenleving, daaraan verwante vakgebieden en het functioneren van organisaties. Zo moet een accountant

dus ook iets weten van blockchain. Die aanpak werkt verfrissend, vergoot de aantrekkelijkheid en wervingskracht van werkgevers.

Voor studenten zal 'vrijleren denken en kijken' in cross-overs dus ook steeds meer van belang zijn. Met andere woorden het openstaan voor manieren van denken anders dan vanuit de eigen (mono)disciplinaire kennisbasis. Denk aan woorden als meerdere perspectieven, zelfreflectie, design thinking, andere brillen (filosofisch, kunstzinnig), grenzeloos denken, open innovatie, ontvankelijk zijn voor andere kennis; de HEO-professional moet meerdere talen (willen) spreken en vakgebied overstijgend kunnen denken en werken. De HEO-professional moet weten wat de aanpalende vakgebieden zijn en daarmee kunnen samenwerken. Vanuit cross-overs zijn maatschappelijke vraagstukken ook beter op te lossen en meer inclusief, denk aan sociaal ondernemen en de energietransitie.

Maar er zijn natuurlijk veel meer kansen voor cross-overs. Zo betrekken veel sectoren bij cross-overs de 'usual suspects', maar het is belangrijk om al vrij vroeg in het proces de 'unusual suspects' met elkaar in contact te brengen. Herkennen en verkennen wat je aan elkaar hebt. Buiten de gebaande paden kijken. Voor studenten levert dit vaak een grote verrassing op. Ze moeten dan wel weerbaar zijn, wendbaar en zelfbewust. Weten waar en wanneer je relevant bent. En een 'in-vecht' competentie aangeleerd krijgen: als je in een nieuwe omgeving komt, heel snel je toegevoegde waarde kunnen inschatten en kunnen uitleggen/benoemen. Zodat je op een nieuwe plek snel je positie inneemt of creëert.

Er is ook een groot belang bij een focus op projecten. Zorg dat er HEO-professionals op de markt komen die snappen hoe projecten werken en hoe je een ontwerpbenadering kunt toepassen voor praktijkvraagstukken.

HEO-professional als change agent

Zo worden HEO-studenten als toekomstige HEO-professionals dus **change agents** met een integrale denk- en werkwijze in de praktijk, zoals in de techniek, zorg, kunsten, ICT en retail. Het gaat daarbij steeds om de juiste vraag die dient te worden gesteld. Dus moeten de juiste vraagstellers opgeleid worden! We hebben 'omdenkers' nodig, mensen die anders naar het probleem kijken. Maar hoe kunnen we ervoor zorgen dat studenten proactiever dit soort vragen stellen en anders leren kijken? Door het perspectief van cross-overs in onderwijs en praktijk toe te passen; daardoor ga je andere vragen stellen. We moeten meer opleiden in verwondering.

Hoe ziet zo'n change agent er dan uit? Deze professional beschikt over specialistische en verbindende kwaliteiten. Het is een ontwerpende econoom, bijv. van volledig nieuwe economische en verdienmodellen. Heeft een nieuwe manier van leidinggeven; waarbij andere vormen van motivatie een rol spelen. HEO-professionals als change agents houden een open blik, zijn creatief en assertief en zijn en blijven bovenal nieuwsgierig. Zij beschikken over innovatief vermogen, kunnen verbinden, samenwerken staat centraal, voelen eigenaarschap, kunnen kritisch zijn/vragen stellen, kunnen goed luisteren en hebben professionele twijfel. Redeneren dus minder stellig vanuit een eigen mindset, maar kunnen omgaan met onzekerheid.

HEO-professionals hebben ook moed en lef om het gesprek met anderen aan te gaan. Moed is namelijk ook investeren. Het kost soms geld en je weet niet altijd de opbrengst. Lef heb je als je als eerste durft te starten of iets doet wat anderen nog niet gedaan hebben. En dat leren moet blijven; een studie is immers maar een start van een leven lang leren.

Verder kunnen ze snel schakelen, elkaar begrijpen en kennis opdoen/informatie verwerken. Ze maken samen dingen, hebben kleine successen.. Kennis is daarbij een commodity. Begrijpen hoe crossovers werken en het verschil gaan maken. Door lectoren en onderzoek nog dichter naar het onderwijs halen, wordt de meervoudige waarde van cross-overs ook helderder, met onderzoek leer je betere vragen te stellen en door te vragen; krijg je meer grip op de complexe wereld om je heen. In het werkveld leer je vervolgens nieuwsgierig te zijn naar wat er echt van je wordt gevraagd.

De cultuur in een regio of organisatie is een belangrijke factor die bepaalt of een cross-over al dan niet werkt in de praktijk. Codes en cultuur zijn belangrijk voor het leren samenwerken met diverse sectoren. Hoe kom je snel op 1 lijn, zien mensen het als kans en niet als bedreiging om met elkaar samen te werken? Daarbij is horizontaal leiderschap van belang. HEO-professionals moeten dus in multidisciplinaire teams kunnen

samenwerken. Begrijpen wat contextueel leiderschap is en hoe je het in de praktijk brengt, wat het is om verantwoordelijkheid te nemen en open te staan voor het andere, de ander. Daarvoor is moed nodig, en lef.

Quotes

- Alles wat nu is, zal morgen niet meer zijn.
- Als je nu zegt: 'Ik doe mijn dingetjes en blijf dat doen', dan weet je zeker dat je over 5-10 jaar ingehaald wordt door automatisering, robotisering en artificial intelligence.
- Je moet een basis hebben waarop je kunt binnenkomen en dat is je basisvak.
- De HEO-professional moet aanspreekbaar zijn op vakkennis, hij/zij onderscheidt zich door vakkennis.
- Je kan je pas vrij bewegen als je een sterke fundering hebt. Een boom met wortels, die takken uitstrekt in verschillende richtingen, dat is het beeld.
- We hebben de laatste jaren veel rare vormen van samenwerking, en dat maakt het ook veel leuker; maar je moet wel je eigen core blijven begrijpen.
- Nu tijdens de crisis hoor je weleens 'Wie heb ik nodig voor mijn core business?', en alles wat daar maar een beetje buiten valt wordt weggesneden. Dat zijn gemiste kansen, dat is heel kortzichtig en voor de toekomst desastreus.
- Interdisciplinair werken is dat je disciplines met elkaar kunt combineren; dat je iets weet en dat je met een ander samenwerkt die iets anders weet en dat je in staat bent om die twee dingen bij elkaar te brengen.
- In een bedrijf moet je altijd naar buiten kijken, wat gebeurt in sectoren die raken aan onze sector en waar liggen dan de kansen voor ons?
- We moeten meer bereid zijn om te luisteren, dus een probleem als een tabula rasa bekijken.
- We hebben volledig nieuwe organisatievormen nodig, los van de bestaande situatie. Daarvoor zijn dan ook meer ontwerpende HEO-professionals gewenst, die dat mogelijk maken.
- Voor duurzaamheid is het van belang dat je als HEO-professional meerdere talen kunt spreken, niet helemaal analfabeet bent op techniek, sociologie, zorg of stadslandbouw.
- Projecten zouden over de grenzen van bestaande vakgebieden heen georganiseerd moeten worden.
- Er zijn steeds meer grote organisaties die op competenties werven en niet meer op vacatures.
- Met hun eigen vakkennis kun je HEO-studenten leren als een spin in het web te zijn bij cross-overs.
- Bij cross-overs moeten HEO-studenten leren communicatiepartner zijn voor de aanpalende vakgebieden.
- Cross-overs gaan over wat het vraagstuk vraagt, gedurende de hele opleiding.
- Er zijn heel veel disclaimers in het onderwijs, zaken die het lastig maken om over opleidingen heen samen te werken.
- We hebben de verantwoordelijkheid om HEO-studenten meerdere perspectieven mee te geven, leren samen te werken, ook als het schuurt.
- Leer de HEO-studenten in de opleiding dat er ook hele andere perspectieven zijn.
- HEO-studenten moeten kunnen spelen met andere verdienmodellen, andere manieren van waarderen, om waarde uit te drukken en ruil en transacties vorm te geven.
- Commerciële economie, ondernemerschap en retailmanagement is niets zonder de driehoek gezondheidszorg, techniek en meervoudige waardecreatie.
- Eigenaarschap is van belang voor HEO-studenten, je voelt je verantwoordelijk voor het probleem en probeert oplossingen te zoeken buiten je eigen kaders.
- Wees nieuwsgierig naar alles wat de wereld ons te bieden heeft, dat is essentieel voor een HEO-student.
- Ook HEO-studenten moeten beseffen dat ze niet van school komen en dan klaar zijn met leren, dan begint het pas.
- Iedereen kan bepaalde rijtjes uit zijn hoofd leren, belangrijker zijn adaptiviteit en creativiteit.

- We moeten jonge mensen opleiden om hun eigen identiteit te vinden, hun purpose, zodat ze leren begrijpen waarom ze relevant zijn.
- We moeten opleiden tot HEO-professionals die de juiste vragen kunnen stellen.
- Als je in staat bent om HEO-professionals de juiste vragen te laten stellen dan zijn dat ideale business partners.
- HEO-professionals weten veel beter wat ze kunnen en doen, door met anderen samen te werken; ze zien ineens hun waarde.

Themabijeenkomst HEO-vraagstukken voor praktijkgericht onderzoek en verbinding met het onderwijs

Naam themabijeenkomst: HEO-vraagstukken voor praktijkgericht onderzoek en verbinding met onderwijs
Datum: 21 mei 2021

Georganiseerd door:

Derk Jan Kiewiet, directeur Windesheim, lid sectoraal adviescollege
Patrick Bemelmans, directeur academie Communication en Creative Business, NHL Stenden
Gabriëlle Kuiper: directeur HKU, voorzitter sectoraal adviescollege
Mark Mobach, lector Hanzehogeschool/ Haagse Hogeschool, commissielid verkenning HEO
Paul Ganzeboom, voorzitter sectorraad HEO, Hanze hogeschool
Nahied Rezvani: lid sectoraal adviescollege, Directeur Business
Karin Verschoor-Withag, lid sectoraal adviescollege, directeur Saxion

Verslaglegging: Melissa Keizer en Asha Dijkstra, secretaris en co secretaris verkenningcommissie HEO van de Vereniging Hogescholen.

Samenvatting

Vraagstukken uit de praktijk dienen meer integraal en vanuit samenwerking van verschillende disciplines benaderd te worden. Samenwerking kan vanuit complementariteit van gekozen specialisaties (wellicht vraagt dit tot afstemming tussen hogescholen). Kijk bij de vraagarticulatie ook naar de vraag achter de vraag. Hierdoor komt er meer aandacht voor onderliggende vraagstukken met een langere horizon. Regionale vragen kunnen nationale en/of internationale dimensies hebben waardoor (inter)nationale samenwerking gewenst of zelfs noodzakelijk is, probeer deze (inter)nationale dimensie toe te voegen en te waarderen. Betrek bij de vraagarticulatie ook nieuwe invalshoeken (digitalisering, data). Wees bij de uiteindelijke vraagformulering zowel volgend als leidend.

Gebruik en sta open voor meerdere methodologieën, nu wordt er vaak nog gewerkt met een klassiek onderzoeksparadigma. Verbindt lang- en kortcyclisch onderzoek, o.a. door meer continuïteit en/of samenhang van het kortcyclisch onderzoek (roadmap). Dit kan naar voren komen in een sterkere onderzoeksprogrammering binnen maar ook tussen hogescholen.

Zie PGO meer als een samenwerkingsverband waar verschillende partijen met hun doelen en belangen samenkomen. Heb oog voor de verschillen, maar verbindt ze. PGO is zelf ook een ecosysteem, richt het als zodanig ook in (bijvoorbeeld door innovatiewerkplaatsen, living labs, communities, CoE's etc.). Wees hierin goed herkenbaar (bv d.m.v. voorbeelden/toepassingen) voor nieuwe en relevante deelnemers (zoals betrokken burger, mbo) aan het systeem, zodat het systeem als geheel meebeweegt met veranderingen.

Studenten hebben een belangrijke plaats in het PGO (één van de partijen in het ecosysteem).

Aandacht voor andere graden (Ma, PD) mag niet ten koste gaan van de aandacht voor de Ba-student.

Het overgrote merendeel van onze studenten gaat vanuit Ba naar het werkveld. Heb dan ook aandacht voor LLL binnen de uitvoering van PGO.

Inleiding

De afgelopen 20 jaar heeft het praktijkgericht onderzoek een stevige positie gekregen in het hbo. Waarbij men bouwt aan een sterke verbinding van het onderzoek met zowel het onderwijs als het werkveld. Deze themabijeenkomst verkent de rol en betekenis van het onderzoek in het Hoger Economisch Onderwijs, en welke stappen er vanuit de gezamenlijkheid genomen dienen te worden voor een verdere verrijking van deze betekenis.

Opening door: Derk Jan Kiewiet

Doel: input geven voor de sectorale verkenning ten behoeve van het hoger economisch onderwijs. Er zijn zes bijeenkomsten. Dit is bijeenkomst zes. Vandaag staat in het teken van Praktijkgericht onderzoek.

Twee sprekers leiden het thema in.

Spreker: Mark Mobach (lector Facility Management, lid van de verkenningscommissie)

We zijn als hogeschool bachelor gedreven en gaan nu steeds meer richting masters waarin onderzoek steeds belangrijker wordt. Het is belangrijk ons af te vragen welke vraagstukken een rol spelen, gelet op wat de samenleving en de praktijk vraagt. We zien dat onderzoek daarin steeds belangrijker wordt en dat onderzoek en lectoraten steeds meer gezien en herkend worden binnen en buiten hogescholen. Ook zien we steeds meer samenwerkingsverbanden (praktijk, onderwijs en onderzoek).

Er is een breed netwerk van bedrijven, kennisinstellingen, overheden en burgers aan het ontstaan. Het begrip burgers is breed: in allerlei hoedanigheden maken mensen onderdeel uit van de samenleving. Het is uiterst belangrijk om diverse burgers uit alle lagen en in allerlei ontwikkelingen te betrekken.

Het is belangrijk om proeftuinen in te richten waar jongeren zich mogen ontwikkelen en waar fouten gemaakt mogen worden. We bouwen samen met de praktijk aan oplossingen met jonge professionals. Daarbij richten we ons op regionale ecosystemen. Het regionale ecosysteem is cruciaal. In diverse regio's spelen verschillende vraagstukken een centrale rol. Het is belangrijk deze vraagstukken gezamenlijk op te pakken.

De waarde is niet alleen economisch, maar ook ethisch, sociaal, maatschappelijk en esthetisch. De structurele samenwerking is nodig om kennis te ontwikkelen en toepassing te realiseren. Er is ook ruimte nodig om fouten te mogen maken. Dit vraagt geduld, liefde en aandacht.

Een strategische inbedding is daarin belangrijk, evenals samenwerking met organisaties en bedrijven. Health is een voorbeeldproject binnen de Hanzehogeschool. De praktijk is cruciaal. Een bestuurlijk convenant helpt om verbindingen beter vorm te geven, omdat er een structurele samenwerking onderligt.

Er zijn ook thema's die heel Nederland raken. Denk aan: klimaat en milieu, gezondheid en maatschappij en veiligheid. Die raken de onderzoeksagenda in heel Nederland. Het is goed om daar vandaag aandacht aan te besteden.

Er wordt actief deelgenomen in beroepsverenigingen in samenwerkingsverbanden onderzoek te laten doen en daarin ook onderwijs te geven. Kortom: integratie bevordering onderwijs en onderzoek in samenwerking met de praktijk ten behoeve van de samenleving.

Er zijn voorbeelden van onderzoeken waar cohorten van eerstejaars aan meedoen. Er wordt niet alleen data opgehaald, onderzocht en gepubliceerd. De onderzoeksresultaten worden ook gedeeld in het onderwijs. Daarbij staan niet alleen objectieve data centraal, ook de beleving van mensen wordt onderzocht.

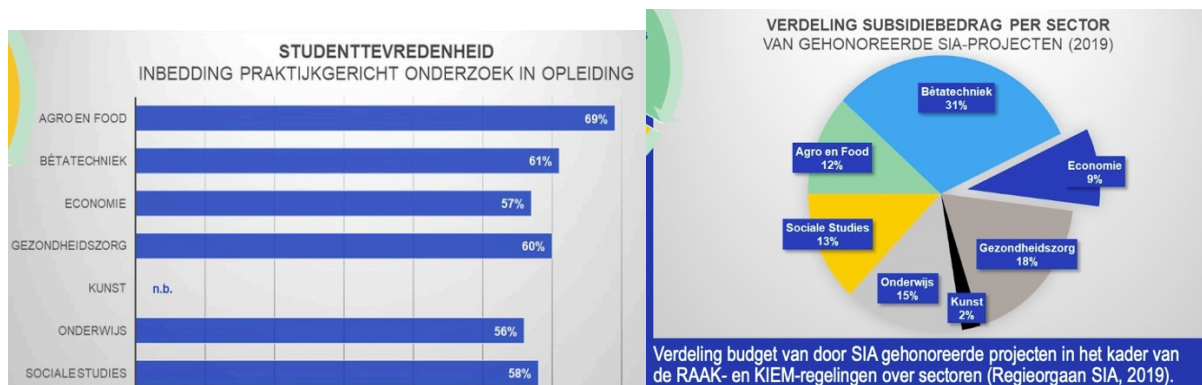
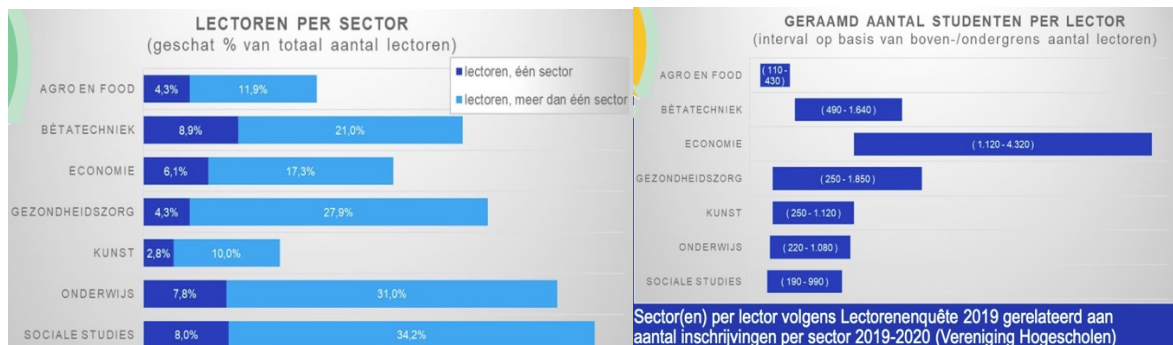
Het is enorm belangrijk om onderwijs, onderzoek en praktijk in samenhang te onderzoeken. Holistisch denken is hierin essentieel.

Spreekster: Cornelis Geldof (programmamanager Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht onderzoek SIA)
Vanuit de commissie Sent 2014: “De verkenningcommissie constateert dat het werkveld een grote innovatieopgave heeft om te komen tot wendbare en duurzame organisaties. De verkenningcommissie is van mening dat hogescholen als kennisinstellingen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van deze opgave, zowel door het opleiden van professionals met onderzoekend vermogen als door het gericht inzetten van het praktijkgericht onderzoek binnen de instellingen.”

Cornelis geeft een aantal cijfers en feiten met betrekking tot PGO en de sector hoger economisch onderwijs. Vervolgens geeft hij een beschouwing hierop wat opvalt en waar eventuele kansen of risico's liggen. Met name het aantal studenten in verhouding tot het (relatief lage) aantal lectoren valt op. En het aantal aanvragen voor projectgelden gericht op typische HEO-vraagstukken.

We kennen 9% subsidie projecten en aanvragen. Ook dat is te laag. Er zijn diverse verklaringen voor te geven: worden er te weinig onderzoeksvragen in het HEO gesteld in verhouding tot de andere sectoren? Of is er praktijkgericht onderzoek zonder subsidie van Raak gestart? Het lijkt erop dat de positie van lectoren in deze sector fors versterkt kan worden. Welke thema's vinden we belangrijk? En wat is de rol van het HEO ten opzichte van andere domeinen? We hebben het dan over multidisciplinaire invalshoeken.

Hoe kunnen we de verbinding met het onderwijs sterker maken? En hoe gaan we om met de beroepspraktijk? Hierover gaan we verder brainstormen in de break out sessies.

Tijdens de break-outs gaan we in op de onderstaande vragen.

- **Heden;** Wat is praktijkgericht onderzoek in het economisch domein? Over welk onderzoek hebben we het dan en wat is de impact van dat onderzoek?
- **Toekomst;** Wat zijn relevante toekomstige ontwikkelingen en hoe kunnen we daarmee de impact en zichtbaarheid van dit onderzoek vergroten?
- **Omgeving;** Hoe verhoudt dit onderzoek zich tot het Nederlandse en Europese innovatiebeleid? Welke bijdrage kan het leveren aan een versterking van het maatschappelijk verdienvermogen?
- **Quadruple helix;** Naast bedrijfsleven en overheid voegen veel hogescholen de burger toe als samenwerkingspartner in hun regionale ecosystemen. Welke kansen biedt dat voor ons onderzoek? Zien we dat terug in de impact op de samenleving?
- **Onderwijs;** Is er behoefte om de verbinding tussen onderzoek en onderwijs verder te versterken en zijn de professionele masters en professional doctorates hiervoor geschikte instrumenten?

Heden en toekomst praktijkgericht onderzoek in het hoger economisch domein

Wat zijn relevante toekomstige ontwikkelingen en hoe kunnen we daarmee de impact en zichtbaarheid van dit onderzoek vergroten?

1. Waar richten we ons op in PGO?
 - Scope van het PGO nog teveel vanuit één opleiding, belangrijk verbanden te leggen tussen verschillende disciplines zodat naar verschillende invalshoeken wordt gekeken (multidisciplinair/interdisciplinair).
 - Dat HEO een bescheiden plek heeft in PGO komt doordat de sector erg versnipperd is. Er is een enorme versnippering van type bedrijven en type vraagstukken. Er is weinig gemeenschappelijk initiatief, weinig dual aanbod.
 - Probleem hier is dat de bedrijven een hele brede vraag hebben en soms ook moeite om hun onderzoeksvraag te formuleren. Je doet dan onderzoek gericht op bedrijfsproblemen en hebt daardoor te weinig focus. De HEO sector is daardoor weinig zichtbaar.
 - Instellingen zouden hierin een keuze moeten maken: ga je voor focus/specialisatie, dan moet je dus bepaald onderzoek ook niet doen en aanvragen laten liggen. Daarnaast zou het een aanbeveling zijn als instellingen met dezelfde opleidingen eigen specialisaties PGO hebben, opdat bijvoorbeeld onderzoek aan Maastricht zich echt op een ander type vraagstuk richt dan de hotelschool in Leeuwarden en daar ook haar onderwijs op focust.
 - Er zijn HEO lectoraten die zich specialiseren zoals finance. Die publiceren dan ook in journals en zijn daardoor zichtbaarder dan lectoraten die zich op een brede waaier van oplossen van maatschappelijke of bedrijfsproblemen richten.
 - Meer integraal kijken in plaats van alleen eigen perspectief
2. Kort cyclisch en lang cyclisch onderzoek, en vormen van onderzoek
 - Lang cyclische samenwerking/onderzoek is essentieel naast kort cyclisch onderzoek. De wisselwerking hiertussen kan duurzame samenwerking en verbinding opleveren
 - Voor Economisch domein is het lastig de toegevoegde waarde in te schatten op onderzoeksvlak.
 - We houden de klassieke onderzoeken in stand. Daardoor belemmeren we ontwerpende, innovatieve, creatieve en experimentele onderzoeken.
 - Ontwerpgericht onderzoek. Onderzoeken om uiteindelijk tot ontwerp te komen van een nieuwe dienst. Onderzoek inzetten om tot een product of dienst te komen.
 - Wij stimuleren om 'de vraag achter de vraag' te stellen in het PGO: de gebruiker of doelgroep is belangrijk en sterker in het HBO.
 - Snelle ontwikkeling op gebied van nieuwe onderzoek vormen. Hoe blijf je bij in die snelle veranderde onderzoeksvormen

3. Onderwijs, onderzoek en praktijk moeten nog beter aansluiten
 - Open mind, nieuwgierig zijn en multidisciplinair werken is essentieel. Ontwikkelen van een onderzoekende houding
 - Belang van netwerken (ervaring opdoen) benadrukken in onderwijs, waarbij initiatief vanuit student moet komen
 - Geef de student meer ruimte waarbij leeruitkomsten en maatschappelijke vraagstukken leidend zijn. Dit geeft mooie nieuwe initiatieven/ideeën
 - Vanuit didactiek: ervaringsgericht leren vanuit de basis meenemen, kritisch reflecteren belangrijke randvoorwaarden voor student
 - Nog veel te doen aan interne processen hogescholen om onderzoek in het economische domein echt op orde te krijgen, te zorgen dat het écht goed functioneert in verschillende ecosystemen. Opdracht aan onszelf is dan ook: hoe zorgen we er als economische sector voor dat we de natuurlijke partner worden bij (onderzoeks)vragen uit het bedrijfsleven? Spraakmakende voorbeelden van goed onderzoek zouden het economische domein daarbij kunnen helpen; zowel intern als extern.
 - Het economisch onderzoek moet meer relevant worden voor het bedrijfsleven, want dan zullen studenten dat ook zien vanuit stages en zullen docenten ook de toegevoegde waarde van het onderzoek zien.
 - Leg de nadruk meer op “practical thinking” en minder op de methodologie.
 - Veranderingen in de curricula zijn nodig. Maak de overgang van Scripties naar beroepsproducten.
 - Innovatiewerkplekken waar studenten en docenten aanwezig zijn. Daar worden vrije ruimtes voor gecreëerd, maar deze zijn nog in ontwikkeling. Co financiering, co samenwerking is hierin nodig.
 - In het economisch domein is er bij ons onderzoek nog regelmatig een gebrek aan bijdragen vanuit de sector. Het is daarbij lastig om te zorgen dat de studenten voldoende onderzoek kunnen doen, omdat er vaak om extra handen in het bedrijf gevraagd wordt.
 - Verzin oplossingen om onderzoeken structureel in te bedden en niet telkens het wiel opnieuw uit te vinden. Maar een soort roadmap: de ene student maakt iets voor de student die erna komt.
 - Het delen van voorbeelden via een digitaal platform kan helpen kennis te delen en duurzaam te maken.
 - Vervang stages door onderzoek bij lectoraten.
 - Elke opleiding zou een onderzoeksagenda moeten maken.
 - Via de studenten is de verbinding met de praktijk. Studenten doen veel onderzoek maar wordt gezien als onderwijs. Maak dit onderscheid duidelijker.
 -
4. HEO-vraagstukken, zichtbaarheid en imago
 - Voor de toekomst is de platformeconomie heel belangrijk en het belang van data. De modale economiestudent weet daar te weinig van; data is het nieuwe goud hoor ik weleens, maar met de huidige kennis kunnen onze studenten dat goud niet delven.
 - Uitdaging om mee te blijven gaan met ontwikkelingen verduurzaming, circulariteit en gebruik van data
 - Waar gaan we gezamenlijk op in zetten? Zodat het ook helder is voor de buitenwereld. Voor je het weet worden we alleen financieel economische bekeken terwijl er zo veel breder is wat wij aan kennis en kunde hebben rondlopen in onze sector.
 - Cross-sectoraal werken bij PGO wordt belangrijker: economie gaat over het gedrag van mensen, door daar (beter) grip op te krijgen kunnen we (meer) impact krijgen op andere sectoren. Vandaar: we moeten af van het sectorale denken en het bedienen van de praktijk. We hebben een rol voor ook de nabije toekomst van onze studenten. Die wil je het beste in door vanaf het begin vanuit de praktijk ook

de onderzoeksvaardigheden mee te nemen. Een multidisciplinaire benadering moet daarbij voorop staan. We zitten nog te veel in het traditionele patroon. Cross- sectoraal is er veel meer mogelijk.

- In Nederland is het onderzoek te veel subsidiary driven en te weinig gericht op eigen onderzoek obv knelpunten in de maatschappij.
 - Het HEO kan bijdragen in praktijkgericht onderzoek vanuit het begeleiden van transities en duurzaamheid (kantelen van onze samenleving).
 - Bouw het holistisch denken in waardoor er een meervoudige waardecreatie kan ontstaan.
 - Ondersteunen van (kleine) ondernemingen is belangrijk. Onze HEO opleidingen kunnen hierin goed ondersteunen. Daarmee word je nog meer een kennisinstelling.
 - Samenwerken met gemeentes bv ten aanzien van MKB en de SDG's. Dat zijn mooie voorbeelden van praktijkgericht onderzoek.
 - Het HEO kan veel bijdragen aan duurzaamheid, finance, transities. We gaan te veel uit vanuit het groei denken. We moeten onze samenleving gaan kantelen. Het HEO domein kan hierin een mooie bijdrage leveren.
 - Directeuren in ons domein zijn pas sinds kort bezig met de vraag dat ze zich te weinig profileren.
 - Focussen op digitale fysieke economie en de footprint van economische activiteiten.
 - Beweging naar digitalisering. Brede sector. Versnipperd. Heel snel in beweging. Moeilijk inzien waar de jonge professional over 5 jaar met welke vraagstukken zich moet bezighouden, maar je hem erop voorbereiden. Daar is methodische kennis voor nodig.
 - Heel veel economisch onderwijs is heel klassiek. Achterhaalde theorieën worden als klassiekers verkocht, dus dat moeten we niet meer doen.
 - Er is een toename waarneembaar in de complexiteit van de grote maatschappelijke problemen. Daarbij, de beschikbare data verdubbelt per dag. Hoe ga je dat selecteren en gebruiken? Dat kan goed via praktijkgericht onderzoek, dat snel toepasbaar moet zijn, in een korte time-to-market. Vandaar dat er meer aandacht moet komen voor kort-cyclisch onderzoek waar je studenten goed bij in kan zetten. Maar kort-cyclisch onderzoek kan niet zonder lang-cyclisch onderzoek. De combinatie ervan is cruciaal voor het praktijkgericht onderzoek.
5. Transparantie, samenwerken en open verbindingen
- Elkaar kunnen vinden,
 - kan een bedrijf x de juiste persoon vinden? Hoe groter de instellingen worden, hoe lastiger dat wordt.
 - . We moeten dat meer laten zien wat we doen. Waar we al lang samenwerken gaat dat heel goed, maar met nieuwe bedrijven wordt dat lastiger om die verbindingen te maken. Ze zijn dan weleens verbaasd, zo van: "Oh, kan dat ook?".
 - Het zou prachtig zijn als we - zeker gezien de leeftijd van onze studenten - meer ingericht zouden zijn op: wat kunnen voor jullie doen. Er zijn veel mooie projecten, maar we kunnen veel meer. Ook veel meer met eerste en tweedejaars studenten.
6. Financiering van PGO en beperkende randvoorwaarden
- Ontzettend ingewikkeld om innovatieve open aanpakken bekostigd te krijgen omdat dat niet voldoende zekerheid geeft. Het is moeilijk te verantwoorden. Mogen experimenteren en mislukken zijn essentiële voorwaarden om te komen tot echte vernieuwing.
 - Subsidiering via andere bronnen dan de SIA. Samenwerking met andere domeinen.
 - Financiering onderzoek moet traditioneel stramien manier worden aangevraagd
 - Formulier van subsidieaanvraag is vaak niet gemaakt voor de aanvragen die de opleiding doet.
 - We lopen aan tegen de landelijke eisen (wet- en regelgeving ten aanzien van curriculum).

Omgeving; Hoe verhoudt dit onderzoek zich tot het Nederlandse en Europese innovatiebeleid? Welke bijdrage kan het leveren aan een versterking van het maatschappelijk verdienvermogen?

1. Internationale, nationale en regionale vraagstukken
 - De zoektocht is naar hoe je het belang van het PGO zichtbaarder kan maken. Invalshoek kan hierbij een meer internationale context zijn door grensoverschrijdende verbindingen te maken met andere instellingen. Het gaat hierbij om herkenbaarheid/ zichtbaarheid, maar ook om meer duiding te geven aan het onderzoek.
 - Je zou juist de internationale netwerken moeten gebruiken t.b.v. versterken eigen regio. Andere landen zijn met dezelfde vraagstukken aan de slag. Gebruik internationale studentenuitwisseling voor versterken van je netwerk en kennisdeling en versterking van je onderzoek.
 - Verbindingen met andere sectoren is belangrijk voor de student. Daarmee kunnen we als heo domein impact maken.
2. Rol en samenwerking Centres of Expertise
 - Veel CoE's zijn gericht op regionale vraagstukken. Dit botst soms met opleidingen die internationaal gericht zijn. Andere opleidingen hebben het al druk genoeg met nationaal en regionaal positioneren, laat staan dat ze zich ook Europees/internationaal moeten profileren.

Quadruple helix;

1. De rol van de burger
 - Betrekken van alle burgers (niet alleen hoogopgeleide) is ontzettend relevant.
 - Kloof verkleinen tussen burgers. Onderwijs en onderzoek met beide benen op de grond zetten. Waar is behoefte aan binnen de afspiegeling van de samenleving?
 - Er zijn veel mooie initiatieven. Vooruitkijken en het aangaan van langdurige samenwerking tussen burger, bedrijfsleven en student is belangrijk voor continuïteit. Kort cyclisch moet ingebouwd worden in lang cyclische samenwerking.
 - Kies voor een bottom-up benadering dat lijkt de sleutel voor duurzaam handelen.
 - Zorg voor eigenaarschap bij de burger en maak ze onderdeel van de kernteams.
2. De samenwerking met het MBO / practoraat
 - Hoe kun je het mbo onderwijs betrekken? Dat zou een oplossingsrichting kunnen zijn.
 - Er zijn samenwerkingsverbanden met de MBO, maar de onderzoekspoten zijn nog niet heel erg verankerd.
3. Leven lang leren
 - Levenlang ontwikkelen speelt steeds meer een belangrijke rol.
4. Kennisdeling
 - Uitdaging op verspreiding van onze kennis. Onderzoek voor een bedrijf of organisatie kan ook voor anderen interessant zijn bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid
 - Regionale onderzoekjournalistiek bevorderen, betrokken journalistiek waarbij burger wordt betrokken. Op het gebied van datajournalistiek lopen we nog achter.
 - Oprichten van gebiedscorporatie voor het oppakken van maatschappelijke zaken, waarbij alle partijen aan elkaar verbonden worden (regionaal ecosysteem)
 - Het vertrekpunt is hier de verbetering van de kwaliteit van het leven, het gaat niet alleen (meer) om het verbeteren van de omzet van het bedrijf. Dan zet je de burger meer centraal. Ook dit is een link naar impact, voor het effect dat je wilt hebben op de burgers van je land en je omgeving (zelfs impact voor 1 persoon kan ook veel betekenen).

Onderwijs;

1. Inhoud curricula
 - Datagericht leren in plaats van traditioneel. Onderzoekend vermogen, kritisch leren denken vanaf jaar 1 inbedden, daarna steeds complexere vraagstukken voorleggen.
 - Onderwijsperspectief. Wat is het Onderzoekend vermogen? HBO jurist wordt nog steeds gezien als een gemankeerde WO jurist.
 - Curriculum zou vrijer ingericht moeten worden en niet vaststaand voor een aantal jaren.
 - Regisseurschap is belangrijk voor het HEO. Als studenten zelf verbindingen zoeken met bedrijven, krijgen ze ook mogelijkheden om te werken in cross overs.
2. Masters en PD
 - Je haalt dan ook een ander type studenten (professional doctorates) binnen, dit kan een weerslag hebben op het bachelor onderwijs
 - Masters bij hogescholen zijn kleine opleidingen die niet altijd goed uitkunnen. Maar je kunt met deze masters wel iets doen wat lastiger is voor een universiteit, zoals interdisciplinariteit en wicked problems centraal stellen in je onderwijskundige en onderzoeksmatige aanpak. Bij een master gaat het dan over transferability: het probleem kan in meerdere bedrijven toegepast worden. Masterontwikkeling is daarbij een groeimodel wat onze sector HEO betreft: het levert een bijdrage qua mastergeschoolden waar gezien de toenemende complexiteit sterk behoefte aan is, en waar de universiteiten getalsmatig niet in kunnen voorzien.
 - Laten we eerst inzetten op goede masterontwikkeling en daarna uitbouw met de pd. Zonder goede masters, heeft de pd ook geen zin.
 - De bachelor zal altijd de grootste groep zijn, dus hier moet de grootste focus van PGO op liggen. In het HEO studeert maar 1,5% procenten aan een HEO master.
 - Inzake de masterontwikkeling zou het HEO moeten focussen op volwassen worden, investeren en uitbouwen van bestaande masters ipv inzetten op nieuwe masters.
3. Rol lector in het onderwijs
 - Ik ben wel een lector die voor de klas staat, maar het is niet de taak waar mijn directeur mij het meest voor prijst. Die ziet mij liever buiten subsidies en projecten binnenhalen. Lesgeven wordt niet gezien als een hoofdtaak. Onderwijs en onderzoek blijven twee aparte dingen, als je wilt dat dat samenwerkt dan moet je die grenzen ertussen zachter maken.
 - We hebben het te veel over lectoren en te weinig over studenten en de ontwikkelingen van studenten. Lector en onderwijs zijn daarbij faciliterend.
 - Ik zie ook een structureel probleem: als een lector voor de klas moet.
 - We hebben het te veel over lectoren en te weinig over studenten en de ontwikkelingen van studenten. Lector en onderwijs zijn daarbij faciliterend.
4. Rol student in het PGO
 - Niveau student voor Onderzoek. Wat door de lectoraten veel hoger wordt gevraagd dan de studenten die je daarvoor zou willen inzetten ten opzichte van het beroepenveld die weer te laag insteekt.
Wat is praktijkgerichtonderzoek? Opvoedende vanuit onderwijsinstellingen en kenniscentra wat kan je bijdragen aan dat werkveld. Wat voor type beroepsproducten kunnen we opleveren? Wat is onderzoek doen?
5. Rol docent-onderzoeker
 - Docent professionalisering in onderzoek is belangrijk.
 - Onderzoek gericht op kennisdeling (minder wetenschappelijk) en inzetten voor minoren.

6. Rol CoE's

- Obv de cijfers van Cornels zou je denken dat je meer lectoren aan zou moeten stellen. maar zo eenvoudig is het niet: je moet beter samenwerken met de CoE's.
- Er zijn al goede voorbeelden van samenwerking CoE en lectoraten/lectoren, waarbij er ook een duidelijke taakverdeling is afgesproken: de lector concentreert zich op het onderzoek en de CoE op de business development. Het een kan niet zonder het ander.

Conclusie

- Wat zijn de belangrijkste conclusies ?
- Welke gedachtes, bevindingen, uitgangspunten, beelden moeten we meenemen in de analyse en rapportage?

Hoe krijg je de lectoraten dichterbij krijgen dynamiek van die onderwijs? Onderwijs is de verbinder tussen de beroepspraktijk en die student.

Veel meer de vragende partij naar die lectoraten moeten zijn.

Dan nog een vraag welke rol heeft financiering daar dan eigenlijk bij? Omdat je als onderwijs juist experimenteerruimte nodig hebt.

Waar gaat het in de toekomst naar toe?

Docenten ook meer in die beweging kunnen duwen. Misschien sturend richting lectoraten.

- Geef focus aan het PGO met een duidelijke profilering per instelling of door samenwerking tussen lectoraten in de sector met regionale profielen. Maak daarmee de toegevoegde waarde van het PGO voor het economisch domein zichtbaar en transparant.
- Zorg voor meer continuïteit in het onderzoek door kortcyclisch en langcyclisch te combineren, en studenten het stokje te laten doorgeven
- Zet opleidingen meer in de lead door een eigen onderzoeksagenda en een samenwerking met de lector die een rol heeft in het onderwijs, professionalisering van de docent-onderzoekers en een uitgesproken rol voor de student vanuit de verschillende niveaus (AD/BA/MA/PD).
- Meer ruimte in de financiering vinden en vragen voor experiment, fouten mogen maken (student faillure) en nieuwe onderzoeksvormen als ontwerpend onderzoek.
- Interne processen hogescholen bekijken, zien waar de samenwerking met de praktijk meer open, dynamisch en benaderbaar kan. En waar structurele relaties kunnen ontstaan door samenwerkingsvormen als innovatiewerkplekken waar docenten, studenten en praktijk samenwerken. Ook mogelijke de rol van minoren hierin meenemen. En curricula meer actueel kunnen opbreken en laten meebewegen met de omgeving.
- Via studenten de verbinding met de praktijk vanuit onderwijs en lectoraten realiseren.
- Het delen van voorbeelden via een sector-breed digitaal platform kan helpen kennis te delen en duurzaam te maken.
- Vraagstukken als data-gedreven economie en de digitale economie, verduurzaming en circulariteit, maar ook nieuwe economische modellen tegenover de klassieke modellen in de opleidingen behoeven PGO en inbedding in het onderwijs. En hoe het HEO kan bijdragen aan de economische transitie.

- Opdracht aan onszelf: hoe zorgen we er als economische sector voor dat we de natuurlijke partner worden bij (onderzoeks)vragen uit het bedrijfsleven en hoe kunnen we de verbindende partij zijn tussen sectoren en vraagstukken.
- Rol en samenwerking Centres of Expertise is cruciaal voor een goed ecosysteem
- PGO moet een afspiegeling van de samenleving betreffen, ook de samenwerking met MBO-onderzoek is zeer relevant.
- Heldere rol en samenwerking tussen lector, docent, student, werkveld, CoE's en praktijk is cruciaal.

Verslag themabijeenkomst Hoger Economisch Onderwijs: Technologisch burgerschap en de brede vaardigheden

Datum: 16 december 2020

Georganiseerd door:

Patrick Bemelmans: lid sectoraal adviescollege en academiecteur Communication & Creative Business bij hogeschool Stenden.

Ilse van de Pas: lid sectoraal adviescollege, Directeur Creative Industries bij Fontys Hogescholen.

Mo Jaber El Meftahi: commissielid verkenning HEO, Stedelijk directeur Interne Dienstverlening bij de gemeente Amsterdam.

Caroline van der Molen: Directeur bij de academie Mens en Arbeid bij hogeschool Saxion, En aanvoerder 'Versnellingsplan onderwijsinnovatie met ICT'

Plenaire sessie

Datum: 16 december 2020

Verslaglegging: Asha Dijkstra, sr. Beleidsadviseurs Vereniging Hogescholen.

Opening door: Patrick Bemelmans.

- Dit is de tweede themasessie. Fijn dat iedereen mee wil denken als expert.
- We zijn de grootste sector binnen het Hbo.
- Door middel van denktankbijeenkomsten op zes thema's houden we de komende maanden, vanuit verschillende perspectieven en met verschillende stakeholders en experts een intensieve dialoog. Vandaag zullen twee sprekers plenair ingaan op het thema Technologisch burgerschap en de brede vaardigheden. Daarna gaan we uiteen in break-out sessies om dieper in te gaan op het thema en op de besproken inleidingen.
- Met technologisch burgerschap bedoelen wij dat studenten:
 - de vaardigheden hebben om de mogelijkheden van digitalisering te begrijpen
 - de kennis en weerbaarheid hebben om met de risico's van digitale technologie om te gaan
 - deel kunnen nemen aan democratisch debat en politieke besluitvorming over de nieuwe digitale technologie. Daarvoor is het bijbrengen van digitale vaardigheden noodzakelijk. Technologisch burgerschap kan alleen gedijen bij adequaat hoger onderwijs.
- Met brede Vaardigheden bedoelen wij dat studenten; kritisch en creatief kunnen denken en dit kunnen verwerken in hun handelen oftewel probleemoplossend denken en handelen. En beschikken over sociaal-culturele vaardigheden en die toepassen bij samenwerken en communiceren. zelfregulerend handelen en bij de oriëntatie op zichzelf en de eigen loopbaan ondernemend denken en handelen.
- Technologisch Burgerschap en brede Vaardigheden hebben impact op de inhoud van onze curricula, vaardigheden studenten alsmede de vaardigheden voor de docenten in onze sector.
- Gedurende de break-outsessies wordt ingegaan op de volgende vragen:
 - Wat zijn de effecten van de ontwikkelingen van robotisering (RPA) en digitalisering op ons economisch vakgebied qua inhoud, skills, en kennis/kunde? En wat is de relevantie van de brede Vaardigheden hierbij?

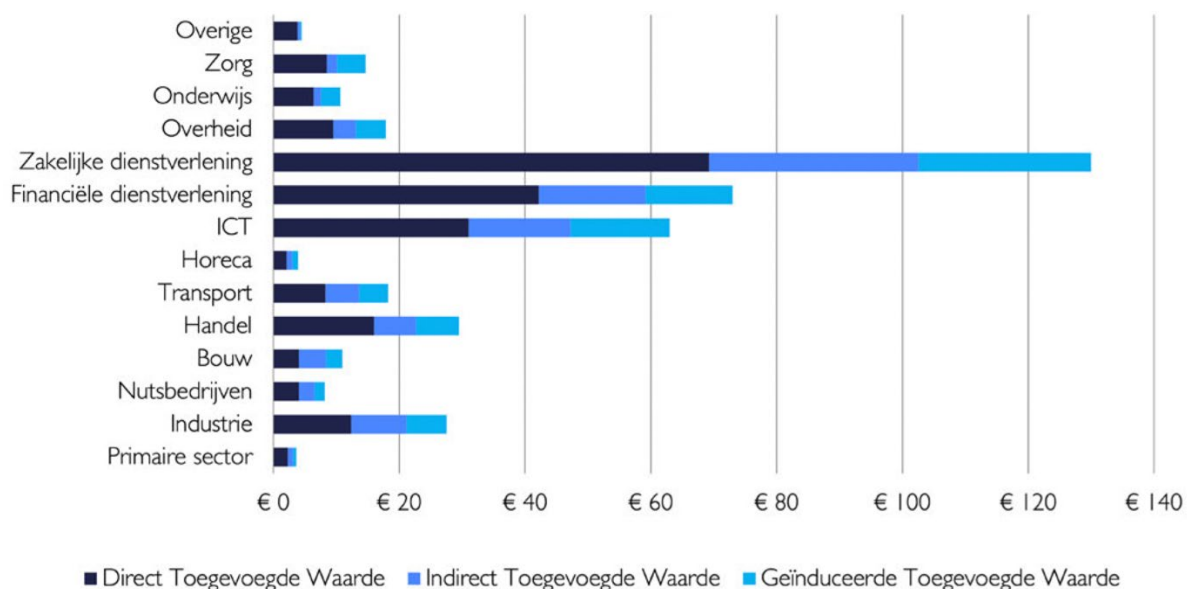
- Welke (basale) technologische/digitale vaardigheden en kennis moeten minimaal in de opleidingen van het economisch domein aanwezig zijn? Wat is relevant en dienen we te behouden en wat vinden we niet (meer) relevant als basis? En wat betekent dit voor het functioneren van de docent en toekomstige onderwijsvormen?
- De praktijk laat zien dat de impact van de digitaliseringsplatforms, waar tech giganten veel invloed hebben, groot is. Hoe verhoudt die invloed zich tot het opleiden van studenten? Welke ethische en integriteitsvraagstukken dienen in het economisch domein geagendeerd en behandeld te worden?
- De uitkomsten van deze bijeenkomst hebben een grote impact op de inhoudelijke keuzes die hogescholen en hun opleidingen zullen maken om relevant te zijn en te blijven voor de arbeidsmarkt van de toekomst.

Spreker: Mo Jaber el Meftahi, stedelijk directeur Interne Dienstverlening bij de gemeente Amsterdam.

De omgeving en de samenleving verandert voortdurend. De ontwikkelingen op het gebied van duurzame en digitale innovatie volgen elkaar in een in een razend tempo op. Gelet op deze ontwikkelingen is het geen luxe maar noodzaak om na te denken wat deze ontwikkelingen voor de onderwijssector betekenen en op welke wijze deze binnen de sector kunnen worden vormgegeven. Het gaat hierbij niet alleen om de technologische impact maar ook om de maatschappelijke impact en welke kansen het oplevert voor de welvaart binnen ons land.

De invloed van technologie is enorm groot. We zien dat we in de volle breedte van de sector Economie te maken krijgen met technologie.

In overstaand overzicht is te zien wat de economische impact is van technologische ontwikkelingen.

Bron: The METISfiles 2020

De cijfers in bovenstaand overzicht laten zien hoe zwaar de impact in harde euro's is, dit wordt de komende jaren alleen maar meer.

Hoe spelen werkgevers in op deze ontwikkelingen, wat vraagt dit en wat gebeurt er nu al binnen organisaties? Er wordt al veel gedaan, hieronder volgen een aantal voorbeelden:

- Software en robotisering / Robotic Process Automation (RPA);
- Meer controles met data riskmanagement;
- Sensor technologie en data--> logistiek, gebouw beheer, inrichten van de stad;
- Jonge mensen werken hier al aan mee via stages, Traineeships etc.

De vraag de het onderwijs is:

- hoe richten we de stap in binnen het onderwijs?
- Wat krijg je op school mee?
- Hoe volg je deze ontwikkeling en welke competenties vraagt dit?

Binnen het HR-domein zien we veel gebruik van algoritmes en diverse technologie. De inzet van technologie maakt het mogelijk om de beste man/vrouw in zetten, er kunnen analyses worden gemaakt van wat mensen wel of niet kunnen etc.

Technologie heeft ook een keerzijde: we zijn 'verslaafd' aan allerlei platforms. Hoe geven we docenten en jongeren mee wat we daarin gebruiken en hoe? Hoe zorg je voor de 'open geest en mind'? Dat is minstens zo belangrijk, evenals ethiek. Algoritmes worden namelijk wel door de mens ingezet. Belangrijk is dat mensen kritisch en open blijven nadenken.

Bovengenoemde ontwikkelingen vragen om drastische veranderingen in functies en rollen. Er verschijnen nieuwe banen en er verdwijnen banen.

Om bij te blijven op deze ontwikkelingen heeft gemeente Amsterdam een carrièrecentrum opgericht gebaseerd op het verdwijnen en het verschijnen van banen.

Verdijnwerk

**Financial auditor
Gebouwbeheerder
Kredietanalist
Financieel medewerker
HR adviseur**

Verschiinwerk

**AI- auditor
Digitale klantmanager
Capaciteitsmanager
RPA consultant
Data analist
Ethiek auditor
Verbindingsregisseur
Transformatie begeleider
Tech recruiter
Werkgeluk adviseur
Chatbot mediator**

Wat (hoelang wordt deze werkmethode gebruikt?) opvalt in het ‘verdwijnerk – verscijnnerk’ werkmethode is het volgende:

- Er zijn naast minder programmeurs nodig, ook meer mensen nodig die multidisciplinair kunnen denken, zonder zware technische kennis te hebben. Wel nodig is kennis en expertise om snel e.e.a. op het gebied van IV en dienstverlening eigen te maken;
- Er is een tekort aan data-analisten, daarom worden niet alleen data analisten ingezet, maar wordt gekeken hoe data gericht kan worden ingezet, zodat mensen vanuit de business daarmee aan de slag kunnen;
- Ook zien we soft skill-achtige functies. Denk aan een werkgeluk adviseur. Dit klinkt mogelijk zweverig, maar is juist erg belangrijk en een gevolg van de technologie. Bij grote multinationals is deze functie inmiddels niet meer weg te denken. Denk ook aan talent managers i.p.v. competentie managers. Er zijn geen vastomlijnde kaders meer nodig;
- Robots kunnen niet alles; we hebben mensen nodig. Denk aan de ethische kwesties, zodat zaken zuiver en transparant blijven en bijv. chatbox beheer;
- We zien ook veranderingen in hoe organisaties werken. Grote gemeentes werken meer vanuit gebieden, denk aan kansen (on) gelijkheid. Kijken over de grenzen heen en zorgen dat de opgaven ingevuld worden. Dat vraagt om een andere rol en andere invulling. Product owners krijgen een andere rol. Denk ook aan werken in multidisciplinaire teams. Talent staat centraal en niet meer de functie alleen. Dit vraagt iets van de kennis en kunde en van de organisatie en HRM-beleid.

Aanbevelingen voor de HEO-sector

1. **Onderwijs en praktijk meer verbinden:**
 - Nadenken over hoe we hybride onderwijs kunnen inzetten;
 - Praktijkmensen in het onderwijs zetten en andersom, dit ten aanzien van de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en de aansluiting op de arbeidsmarkt.
2. Kijken naar de **21ste reeuwse vaardigheden** die nodig zijn, dit vraagt iets van de docent, bestuurders en politici. Hoe nemen we iedereen mee in deze ontwikkeling?
3. **Wendbaarheid** is van belang hoe wij het onderwijs vormgeven, met een open, eerlijke en reële blik om de ontwikkelingen van het onderwijs goed te kunnen blijven vormgeven en organiseren.
4. Suggestie aanvulling: (meer) **samenwerking** zoeken met gemeentes, overheden en bedrijfsleven: Kennisnetwerken (nog uitschrijven indien eens).

Bovenstaande geeft inzicht en overzicht dat het Hoger Economisch Onderwijs grote uitdagingen tegemoet gaat de komende jaren. Dit vraagt om meer bewegelijkheid en adaptief vermogen bij politici, bestuurders, professionals in het onderwijs en bij huidige én toekomstige studenten. Het leren van Digi-vaardigheden alleen zal niet toereikend zijn. Digi Denken is essentieel om in de toekomst mee te kunnen gezien allerlei externe en interne ontwikkelingen in het Hoger Economisch Onderwijs. Dit vraagt om een gerichte hervorming en een strategisch kompas.

Spreker: Caroline van der Molen

Directeur bij de academie Mens en Arbeid bij hogeschool Saxion,
En aanvoerder 'Versnellingsplan onderwijsinnovatie met ICT'

- Doel: binnen vier jaar (eind 2022) onderwijsinnovatie teweeg brengen met behulp van ICT.
- We richten ons vandaag op zone 2 aansluiting op de arbeidsmarkt, daarbinnen zijn 4 pakketten.
 - Digitaliseringsvraagstukken onderwijs en arbeidsmarkt
 - Strategie en beleid
 - Richtlijnen voor incorporatie van toekomstige competentieprofielen (wordt vandaag op ingegaan)
 - Gezamenlijke onderwijsontwikkeling
- Doel: Competentieprofielen ontwikkelen vanuit digitale vaardigheden. Het is belangrijk dat studenten worden afgeleverd die beschikken over digitale vaardigheden vanuit hun eigen domein.
- Onderwijsontwikkelingen moeten gelijk oplopen met de praktijk.
- Hoe kom je tot innovatie en co-creatie op het gebied van ICT in het werken?
- De betekenis van digitalisering en robotisering is enorm groot.
- In de strategische agenda van OCW wordt het belang van digitalisering veelvuldig onderstreept.
- Vragen veranderen: als je doorvraagt blijken vaak andere mensen nodig te zijn dan in eerste instantie gedacht wordt. Zoals niet bv ICT'ers, maar Economen met digitale kennis. De toepassing is belangrijk. In staat zijn om te denken hoe ICT en digitalisering een rol kan betekenen, een meerwaarde.
- Het gaat om 21ste eeuw vaardigheden: er zitten vier vaardigheden in op het gebied van ICT.
 - Mediawijsheid: wat kan ik wel en niet plaatsen op internet, AVG etc. Kortom hoe ga je met ICT om?
 - ICT basisvaardigheden en applicaties: basisvaardigheden leren en toepassen.
 - Informatievaardigheden: hoe zorg je dat je tot de juiste informatie komt?
 - Computational thinking: programmeren in een ruime betekenis. Welke problemen kan het gebruik van de computer en de digitalisering oplossen?
- De verbindende vaardigheden hebben we allemaal nodig: Communiceren, samenwerken, vraag goed uit de markt halen, ethische aspecten.
- Dragende vaardigheden: ondernemendheid, creatieve vaardigheden, wendbaarheid.
- De 21 ste eeuwse vaardigheden zouden al in het basis- en voortgezet onderwijs onderwezen moeten worden. Dat is iets anders dan filmpjes uploaden op internet.
- Er is gekeken naar de Europese commissie. Er is al veel ontwikkeld.
- Digitale vaardigheden zijn uitgewerkt in verschillende thema's die ertoe doen (informatie en data geletterdheid; communicatie en samenwerking; digitale content creatie; veiligheid en problemen oplossen). Deze thema's zijn verder uitgewerkt.
- Het is de bedoeling dat we met deze zone langs onderwijsinstellingen en de praktijk gaan. Er wordt gekeken wat heb je nodig, wat mis je nog? Op basis hiervan worden competentieprofielen verder ontwikkeld met deze digitale vaardigheden.
- Hierachter zitten bekwaamheids-/ competentieniveaus. Men wil dat burgers op een bepaalde manier informatievaardig zijn.
- Er zijn technische problemen, dat moeten studenten tot een bepaalde hoogte kunnen oplossen. Daarnaast is het belangrijk om te leren hoe je gebruik kunt maken van digitale middelen en deze kunt inzetten binnen je werk

Verslag break-out sessies

Verslaglegging: Melissa Keizer, Asha Dijkstra, Ilse van de Pas en Patrick Bemelmans.

Vraagstelling:

Technologisch burgerschap en brede vaardigheden hebben impact op de inhoud van onze curricula, vaardigheden studenten alsmede de vaardigheden voor de docenten in onze sector. In de strategische agenda van OCW wordt het belang van digitalisering veelvuldig onderstreept. Maar wat is de impact hiervan op het hoger economische onderwijs?

Tijdens de break-out sessies met expert, managers, docenten en bestuurders uit het onderwijs, bedrijfsleven en overheid zijn de volgende vragen aanbod gekomen:

- Wat zijn de effecten van de ontwikkelingen van robotisering (RPA) en digitalisering op ons economisch vakgebied qua inhoud, skills, en kennis/kunde? En wat is de relevantie van de brede vaardigheden hierbij?
- Welke (basale) technologische/ digitale vaardigheden, denken en kennis moeten minimaal in de opleidingen van het economisch domein aanwezig zijn? Wat is relevant en dienen we te behouden en wat vinden we niet (meer) relevant als basis? En wat betekent dit voor het functioneren van de docent en toekomstige onderwijsvormen?
- De praktijk laat zien dat de impact van de digitaliseringsplatforms, waar Techgiganten veel invloed hebben, groot is. Hoe verhoudt die invloed zich tot het opleiden van studenten? Welke ethische en integriteitsvraagstukken dienen in het economisch domein geagendeerd en behandeld te worden?
- Welke gedachtes, bevindingen, uitgangspunten, beelden moeten we meenemen in de analyse en rapportage?

Samenvatting en bevindingen uit de 3 break out sessies

Er is een ander soort denken nodig om als sector aansluiting te houden met de gevraagde kennis en kunde met het werkveld en de samenleving. Digitaal denken een basis voor alle HEO-curricula.

Het werkveld heeft behoefte aan andersoortige denkers nodig. Niet alleen ICT-ers. Digitaal denken zou de basis moeten zijn voor alle sectoren. Dit is nodig naast essentiële basisvaardigheden en digitale vaardigheden. Ook wel de 21ste eeuw skills genoemd. Dit is nodig om elkaars taal beter te leren spreken en elkaars leren beter te gaan begrijpen. Complexe maatschappelijke en private vraagstukken vragen steeds meer om technologische innovaties om deze op te kunnen lossen, dan heb je ondernemende en digitaal bewuste mensen nodig. Deze moeten in staat zijn om samenwerkingen (cross sectoraal) en integratie tussen overheid, onderwijs en het werkveld mogelijk te kunnen maken. Daarbij is het leren en toepassen van digitale vaardigheden onvoldoende. De nieuwe wereld vraagt om digitaal en wendbaar denken, waarbij de digitaal benodigde vaardigheden adaptief ingezet kunnen worden. Digi denken zou een fundament voor de economische opleidingen moeten vormen. Digi-vaardigheden, digi-kennis en digi-houding dienen aan bod te komen in dit fundament. De startbekwaamheid is nog geen 10 jaar houdbaar, leer studenten hoe ze zichzelf kunnen blijven ontwikkelen en state of the art kunnen blijven in een steeds digitaal wordende wereld. Hoe data- en informatiegericht te kunnen gaan werken, welke data betrouwbaarheid concepten moeten studenten meekrijgen in het digi-denken? Welke data governance concepten zijn er en hoe kunnen professionals hierin werken en deze ook

kunnen ontwerpen. Opstelling van Hogescholen t.o.v. het werkveld is aanzienlijk verbeterd, echter de vraag is om nog flexibeler, wendbaarder te worden, minder denken en schrijven, maar meer doen! Wacht niet op OC&W. Maar probeer meer te experimenteren en daarvan te leren.

Qua ethiek en integriteit zijn de deelnemers het erover eens dat in alle eindtermen van de opleidingen in het economische domein er generieke ethische principes omschreven zouden moeten zijn en specifiek voor de digitale economie. Eventueel moeten docenten hierop bijgeschoold worden. Maar ook veel aandacht voor de keerzijde van de technologische impact. Aandacht voor de menselijke maat in de organisatie van de nabijheid van de dienstverlening door het gebruik van technologische en digitale oplossingen in organisaties. Digitale geletterdheid is een belangrijk thema. Evolueren van onderwijs naar kennisinstelling en leven lang leren meer inbrengen. Dit om ontwikkelingen bij te kunnen houden en rol van game changer te kunnen blijven spelen. Onderzoek in het hbo koppelen aan topsectoren en ook hier kijken welke rol technologie speelt. En deze kennis teruggeleiden naar het onderwijs.

De digitale en technologische veranderingen vragen om andere professionals van de sector HEO.

Deze genoemde ontwikkelingen vragen om drastische veranderingen in beroepen en rollen. Er verschijnen nieuwe banen en er verdwijnen banen. Traditionele beroepen verdwijnen. Studenten opleiden hun werk goed te doen vanuit profielen, drijfveren en rollen en minder vanuit beroepen en competenties. Steeds meer organisaties investeren veel geld om traditionele economische beroepen te transformeren naar toekomstgerichte economische beroepen. Mede door digitalisering en robotisering is de impact op traditionele beroepen enorm groot. Daarmee wordt het bredere perspectief dat de hbo-er uit het economisch domein moet meekrijgen helder. Soft skills worden belangrijker, echter grondige kennis van je professie blijft noodzakelijk. Maar wel vanuit een ander perspectief. De T-shaped professional wordt steeds belangrijker. Vanuit de economisch denkende (verticale) pijler, vanuit je professie, de breedte in. Er is niet alleen behoefte aan programmeurs, maar juist mensen die multidisciplinair kunnen denken, met of zonder zware technische ICT-kennis. Maar de toekomstige professionals moeten wel beschikken over de nodige digitale basiskennis en expertise om snel e.e.a. op het gebied van informatievoorziening en (ICT)dienstverlening eigen te kunnen maken. Voorbeeld hierbij is informatiegestuurd en data gestuurd werken. Data is het nieuwe goud en dus geld. En van groot belang als grondstof in de mondiale economie. Een tekort aan data analisten kan helaas niet snel opgelost worden, daarom zetten veel organisaties niet alleen data analisten in, maar scholen professionals om die informatie- en datagericht leren werken en alsnog ingezet kunnen worden in het werkveld.

Informatiegestuurd en data gestuurd denken en werken zou een basisvak moeten zijn. Samenwerken in Agile teams en veel meer gezamenlijk zaken aanpakken, maar ook in verschillende netwerk en opgaven georiënteerd werken, vraagt om andere vaardigheden, basishouding en talenten. Complexiteit kunnen reduceren, leren werken in chaotische niet gestructureerde omgevingen, omgaan met onzekerheid, leidinggeven en leiding krijgen vanuit rollen en niet vanuit hiërarchie en integer, inclusief blijven denken, voelen en handelen, vraagt veel van het adaptief vermogen van professionals en een houding van continu willen leren. En fouten durven maken.

De rol van docent en student verandert door digitale en technologische impact op de economische sector
 Studenten en docenten in de sector economie hebben bewustwording en kennis nodig wat de impact is van digitalisering en technologie op de samenleving, organisaties, beroepen, maar ook op het individu. Studenten breed opleiden om bedrijven en overheidsorganisaties hier verder bewust van te maken en te helpen, is niet voldoende. Aspecten als ethiek en privacy in relatie tot digitale technologie vraagt een kritische houding van studenten en docenten. Onderwijs is er niet alleen om op te leiden voor de arbeidsmarkt, maar ook om studenten en dus burgers van deze planeet, basis mee te geven voor een veilige, gezonde en duurzame samenleving. De praktijk laat zien dat de impact van de digitaliseringsplatforms, waar Tech giganten veel invloed hebben, groot is. Ook op scholen is dit zichtbaar bij zowel docenten als studenten die deze platforms dagdagelijks gebruiken. Het is van belang dat studenten en docenten ethische en integriteitsvraagstukken leren herkennen en gericht hiermee kunnen omgaan bij het gebruik van deze technologie. Ook vanuit het werkveld zal er meer interesse in het onderwijs moeten zijn om mee te werken toekomst bestendig onderwijs en onderzoek die door technologie en digitalisering veranderd. Docenten zullen steeds meer coachend ingezet worden en studenten moeten meer zelfstandig, in diverse samenstellingen, dicht tegen het werkveld hun kennis en kunde vergroten. Studenten krijgen op deze wijze meer kansen om zichzelf vanuit een onderwijspositie deze kennis en vaardigheden verder te ontplooiën en netwerken op te bouwen. De hybride docent is een manier om het werkveld meer te betrekken bij het onderwijs en de docenten in het werkveld gericht in te zetten om in het werkveld bij te leren. Docenten zouden op deze wijze ook een voorsprong moeten kunnen opbouwen op studenten als het gaat om digitaal denken en de digitale vaardigheden. Er zal altijd een groep zijn, die helaas niet meer mee kan. Hiervoor zijn gerichte programma's nodig.

Conclusie en aandachtspunten:

- Om complexe maatschappelijke en private vraagstukken op te kunnen lossen is er steeds meer samenwerking (cross sectoraal) en integratie noodzakelijk tussen overheid onderwijs en werkveld. Waarbij de T-shaped professional een belangrijke rol vervuld. Leidt deze op vanuit de economisch denkende (verticale) pijler, vanuit je professie, de breedte in. Zorg dat niet alleen de digitale vaardigheden het HEO meer aandacht krijgen, maar ook digitaal denken introduceren als basisgedachte in curricula. Onderzoek in het hbo koppelen aan topsectoren en ook hier kijken welke rol technologie speelt. En deze kennis terugleiden naar het onderwijs. Ook meer aandacht voor talentmanagement om vanuit drijfveren studenten meer te vormen dan vanuit competenties die voortdurend veranderen. Mensen kunnen zich het beste ontwikkelen door zelf in actie te komen en zijn het meest betrokken als ze werk doen dat in lijn ligt met hun talenten en capaciteiten, dan alleen competenties.
- Technologisch burgerschap en brede Vaardigheden hebben impact op de inhoud van onze curricula, vaardigheden studenten alsmede de vaardigheden voor de docenten in onze sector, zorg ervoor dat er meer wisselwerking is tussen het werkveld, docenten en studenten. Niet alleen vrijblijvend, maar zorg voor sterke structurele afspraken over bijvoorbeeld de hybride docent en hybride medewerker.
- Technologie heeft ook een keerzijde: we zijn verslaafd aan allerlei platforms. Hoe geven we docenten en jongeren mee wat we daarin gebruiken en hoe? Hoe zorg je voor de open geest en mind. Dat is ook erg belangrijk, evenals ethiek. Algoritmes worden namelijk wel door de mens ingezet. Belangrijk is dat mensen kritisch en open blijven nadenken. Hoe houden we aandacht voor de menselijke maat en contact (nabijheid) bij het ontwerpen van digitale oplossingen binnen organisaties.
- Evolueren van het onderwijs naar kennisinstelling en leven lang leren meer inbrengen. Zorg dat niet wendbare barrières in de accreditatie en andere landelijk beleid niet belemmerd is. Dit om ontwikkelingen bij te kunnen houden en rol van game changer te kunnen blijven spelen.

Verslag themabijeenkomst Hoger Economisch Onderwijs: “Transitie en alternatieve (economische) waardesystemen”.

Datum: 13 november 2020

Georganiseerd door:

Michaël van Straalen: voorzitter verkenningcommissie HEO

Gabrielle Kuiper: directeur HKU, voorzitter sectoraal adviescollege

Karin Verschoor-Withag: directeur Saxion, lid sectoraal adviescollege

Jan Ummenthum: directievoorzitter Rabobank Arnhem en Omstreken (commissielid verkenning HEO)

Plenaire Sessie

Verslaglegging: Melissa Keizer en Asha Dijkstra, secretaris en assistent secretaris verkenningcommissie HEO van de Vereniging Hogescholen.

Opening door: Gabrielle Kuiper, voorzitter sectoraal adviescollege.

- Gabrielle heet iedereen welkom. We zijn bezig met een HEO verkenning en de themabijeenkomsten vormen belangrijke input voor deze verkenning. Vandaag is de eerste themabijeenkomst. Er volgen er hierna nog vijf. Elke bijeenkomst wordt georganiseerd door leden uit het sectoraal adviescollege, samen met de voorzitter van de commissie en een commissielid.
- Het is fijn om met zo'n mooie brede groep mensen met diverse expertises deze ochtend te mogen delen. De input die opgehaald wordt zal verwerkt worden in de rapportage.
- Resultaat: Er zal een sectorplan komen die zijn impact zal hebben op alle opleidingen binnen het economisch domein.

Achtergrond door: Michaël van Straalen, voorzitter verkenningcommissie HEO.

- Michaël bedankt iedereen voor zijn en haar aanwezigheid. Het is een mooie complexe en diverse opdracht.
- Het HEO is een groot domein met 180.000 studenten en is zeer breed. Het is belangrijk dat we kijken naar de ontwikkelingen in de wereld, de dynamiek in de arbeidsmarkt en deze terug koppelen naar het onderwijs.
- We zullen dieper moeten nadenken over de veranderingen en hoe we deze vertalen naar het onderwijs. Wat betekent dit voor jonge mensen?
- We kijken naar de buitenwereld en we eindigen bij praktijkgericht onderzoek. Daarbinnen zitten diverse en vele aspecten die we allemaal gaan bespreken gedurende deze zes bijeenkomsten.
- Input is welkom, ook na deze bijeenkomst.

Spreeker: Sander Heijne, mede-auteur van het boek *Fantoomgroei*

- Sander heeft het boek 'Fantoomgroei' geschreven met Hendrik Noten. Zij zijn beide opgegroeid in de jaren 80/90. In die jaren zijn ze opgevoed met het idee dat iedereen de kans heeft om zichzelf te ontplooiën. Dubbeltjes konden kwartjes worden.
- Zij merkten dat de economie de afgelopen 30-40 jaar enorm gegroeid is, maar tegelijkertijd is de inkomenspositie van huishoudens niet toegenomen. We zien voedselbanken, we zien dat er mensen zijn zonder vermogen, zonder reserves. Er zijn mensen die als flexwerker geen pensioen opbouwen.
- Er wordt vooral eenzijdig gedacht in termen van neoklassieke oplossingen: marktdenken, waarde creëren en homo economicus. Ook in ons onderwijs zien we dat terug. We kunnen alleen maar

denken in termen als groei en winst. Economen en mensen die werken binnen beleid (overheid, bedrijven) zijn eenzijdig gevormd (neoklassiek). Voor veel mensen werkt deze economie niet meer. Terwijl we wel met z'n allen werken om die economie mogelijk maken.

- Hoe komt het dat we met de beste bedoelingen bouwen aan een wereld die niet werkt? We zouden graag willen dat mensen die werken met economische processen of economisch beleid op welk niveau dan ook begrijpen dat er meer oplossingen en denkrichtingen zijn om problemen op te lossen. Denk bijvoorbeeld aan het klimaatprobleem. We willen dat mensen begrijpen dat groei niet per definitie goed is.
- We zien nu nog ouderwetse gedachten, het onderwijs is de sleutel en de basis om dit aan te pakken.
- Doel boek: belangrijk is om een andere definitie te geven aan de economie. We hebben het altijd over veel of weinig. Economie is eigenlijk een gezamenlijke optelsom van afspraken over hoe we ons willen verhouden tot elkaar. Het vermogen van een groep mensen om samen een probleem op te lossen. Als je dat doet maak je gedachten vrij om problemen op te lossen. Hierdoor zet je ook stappen om anders te denken en juist misschien wel tot goede creatieve en andersoortige oplossingen te komen. Dan kun je stappen zetten naar een nieuwe andere wereld.
- Deze verkenning vormt een mooi startpunt voor het creëren van kansen om anders over de economie te gaan denken en deze te integreren in het onderwijs.

Publicatie en contact

- Sander Heijne en Hendrik Noten: *Fantoomgroei*. Atlas contact.
- Voor meer info: www.fantoomgroei.nl. Contact, vragen en de fantoomlijn: info@fantoomgroei.nl

Spreker: Kees Klomp, lector Betekeniseconomie HR

Kees ziet de presentatie van Sander als een feest van herkenning. Hij sluit zich hierbij aan.

De essentie is de betekeniseconomie. Een systeem wordt essentieel. We zullen moeten veranderen.

Sinds de jaren 60 zijn we alleen maar rijker geworden ten koste van welzijn. Het stelt ons voor een aantal uitdagingen en piketpalen:

- Economie 100% dienend karakter: economische hegemonie is de norm geworden. Alles is gereduceerd tot een economische activiteit. Dat is onhoudbaar. We moeten nadenken vanuit een system value. Het gaat om het versterken van de bio sfeer en het herstellen van de sociale ongelijkheid (Kate Raworth: *Doughnut Economy*).
- Nieuwe waardentaal ontwikkelen: GDP's heeft zijn beste tijd gehad. Er ligt van alles maar het wordt niet goed gebruikt (heeft te maken met de huidige dominantie van het economisch systeem).
- Onderscheid maken tussen incrementele en transactionele verandering. Herziening van business bedrijven. We zullen echt alles opnieuw moeten herzien. We zouden het context based moeten maken. Draagt het bij aan systeemversterking en draagt het bij aan het grotere geheel? Zo zouden we tot de conclusie kunnen komen dat ook zogenaamde duurzame bedrijven nu schade veroorzaken.
- In het voorjaar komt het boek *Thrive* uit, met essays van schrijvers over hoe we deze transitie gestalte kunnen geven.
- Oproep: we zullen echt een herziening moeten aangaan en het onderwijs heeft daarin een belangrijke functie. We noemen dit post-economics. Zijn we in staat om met elkaar nieuw economisch onderwijs neer te zetten?

The Ecology Book is daarin het belangrijkste boek dat alle eerstejaars HEO studenten zouden moeten leren. Hierin leren zij hoe het systeem in elkaar zit en hoe wij een dienend economisch systeem

kunnen creëren. Wij zullen onszelf en onze studenten hierin moeten onderwijzen. Dit is niet mogelijk binnen het huidige systeem. Het vereist een fundamentele verandering.

Publicatie:

- Kees Klomp: *Thrive, Grondbeginselen voor een nieuwe economie* (voorjaar 2021)
- *The Ecology Book: big ideas simply explained*

Spreker: Otto Raspe, Hoofd RaboResearch Nederland Regio's en Thema's

- Als we het economische systeem willen veranderen moeten we teruggaan naar de basisprincipes die zijn verankerd in onze economie. Scale (1970), Scope (1980), Expertise (1990), Agglomeration (2000), en nu zitten we in de Sustainability (2010-...). Bedrijven zitten in een transitie. Het gaat om brede welvaart.
- Tot de jaren '70: veel produceren (Scale), daarna meer diversiteit aan producten (Scope), daarna kennis en innovatie (Expertise), toen kwam de opkomst van de ICT. Door de ICT kon men werken waar men wilde. Tegelijkertijd kwam de concentratie op stedelijke regio's (Agglomeration). Mensen en bedrijven gingen zich concentreren in stedelijke regio's. De regio verbindt tussen bedrijven en tussen mensen, dit werd belangrijk. Kennisconcentratie en fysieke infrastructuren. Regio's zijn de focuspunten van onze economie geworden. Van handel, internationale stromen en kennis. De combinatie van scale, scope en expertise komen samen in de regio. Een regio heeft een massa en diversiteit en de mogelijkheid om kennis te concentreren en te genereren. Wat we zien is dat de geografie veel belangrijker is geworden.
- De regio's zijn de uitvinding van de eeuw, maar niet elke regio heeft succes. Het gaat om brede welvaart. Regio's hebben massa en genereren kennis. In de regio combineer je: productiviteit van bedrijven, lonen en banen van mensen, rijkdom, slimheid, gezondheid, duurzaamheid en geluk.
- Regionale omstandigheden en innovatie maakt de segregatie belangrijk in onze samenleving. Langer, veiliger en gezonder leven. In sommige lokale omstandigheden heb je soms meer gezondheid, veiligheid etc. En in de andere regio heb je soms mindere veiligheid etc.
- Waarom gaat het in de ene regio beter dan in de andere? Er zitten acht radars in de motor: radar 4 (Kennisinfrastructuur) is voor het hoger onderwijs het belangrijkste. Als hogescholen kunnen we de versnelling genereren in een regio:
 - verbonden met de governance (triple helix verbanden).
 - voeden van kennis voor cluster dynamiek.
 - opleidingen van mensen tot nieuwe ondernemers en het bieden van vaardigheden voor human capital voor de toekomst.
- De oproep is na te denken over hoe het onderwijs de verbinding kan maken gelet op radar 4.
- Wat vragen we dan aan kennis, vaardigheden en houding van onze toekomstige professionals?

Link:

Nederland staat op plek vijf in het World Happiness Report, een geluksmeting door de Verenigde Naties onder 156 landen. <https://worldhappiness.report/ed/2020/cities-and-happiness-a-global-ranking-and-analysis/>

Break out sessies

Verslaglegging: Melissa Keizer, Asha Dijkstra, Gabrielle Kuiper, Karin Verschoor-Withag en Jan Ummenthum.

Vraagstelling

“Complexe maatschappelijke vraagstukken, internationalisering en technologisering hebben grote impact op het huidige economisch systeem. Dit leidt tot (grote) transities. De verwachting is dat dit impact heeft op de vraag naar hoger economisch opgeleiden en de kennis en kunde die van hen wordt verwacht. Waar dienen hogescholen in elk geval op in te moeten spelen?”

Samenvatting en bevindingen uit de 4 break out sessies

- **Meer snelheid in het onderwijs en de kennis van het HBO in verbinding met het werkveld brengen.** Multidisciplinair, open en verbonden. Meer curricula. Het onderwijs gaan inzetten voor een goed ecosysteem van kennis, ondernemerschap, onderwijs en professionalisering in een regio waar het HBO een motor achter kan zijn. Er wordt een te groot gat tussen het onderwijs / studenten / HBO en het hier en nu van het werkveld ervaren. Het HBO staat te ver van het werkveld vandaan. Hoe kan het dichterbij komen, minder ambtelijk en kort cyclisch opereren? Stageperiodes zouden meer op de werkvloer moeten worden doorgebracht dan met theorie en schrijven. Een pedagogiek ontwikkelen dat studenten nieuwe kennis en vaardigheden op doen in de praktijk, onderwijs inrichten bij het bedrijfsleven, innovatiewerkplaatsen. Het onderwijs houdt nog te dogmatisch vast aan vakken en disciplines (CROHO nummer) en is te strak en te gestructureerd. De werkelijkheid is onzeker en vraagt om creativiteit (discrepantie theorie en praktijk).
- **Naast vakkennis is het wenselijk dat opleidingen goed kijken welke skills en mindset,** die aansluiten op het brede werkveld en de arbeidsmarkt van nu en morgen, ze de studenten mee moeten geven. Vaardigheden zoals kritisch denken en redeneren, doorvragen, open houding en flexibiliteit. Het gaat om leren en ontwikkelen van mensen (leeftijd onafhankelijk). Werving van studenten primair richten op essentiële maatschappelijke vraagstukken en op welke wijze de opleiding hieraan bijdraagt. Minder gericht op extrinsieke motivatie, veel geld verdienen. Aandacht voor het opleiden van ‘change-agents’. Verder versterken van ondernemend onderwijs / ondernemerschapsonderwijs.
- **We moeten opleiden vanuit andere grondgedachte.** Economie is breed en niet los te zien van andere vakgebieden. Het zou aan de basis moeten liggen bij alle opleidingen. Wat is economie, wat is de rol van economie, waarom is het relevant en hoe verhoudt zich dat tot andere velden. Als we spreken over economie dan moeten we praten over ontwikkeling en niet over groei. Economie is een middel om de ontwikkeling te faciliteren en geen doel op zich. Waarden creëren. Meer gaan richten op een gezonde circulaire economie. Circulaire economie vanaf jaar 1 inbedden in het onderwijs. Denken is transitiewaarde in plaats van transactiewaarde. Economisch vliegwiel koppelen aan de impact die je wilt maken. Financiële modellen zijn van invloed op de transitie / innovatie die je wilt doorvoeren. De nieuwe economie vraagt om intensieve cross-sectorale samenwerking (multidisciplinariteit). Om multidisciplinair te kunnen werken moet je expertise hebben op je eigen discipline. Economie bestaat niet zonder de andere sectoren en vice versa.
- **Er is een paradigmashift hoe we nadenken over economie, van alleen welvaart naar brede welzijn en ecologische aspecten.** Studenten hebben bewustwording en kennis nodig van maatschappelijke transities en -vraagstukken (klimaatverandering, zorg, mobiliteit, digitalisering, veiligheid, sociale ongelijkheid etc.). Dit vraagt om een integrale kijk op en aanpak van zaken. Studenten breed opleiden om bedrijven hier verder bewust van te maken en transities hiertoe versneld te bewerkstelligen. Niet

alleen opleiden voor de arbeidsmarkt, maar ook voor de samenleving. Het gaat om een economie die de bloei van mensen ondersteunt, binnen de natuurlijke grenzen van de planeet. Dat iedereen, mensen en bedrijven, daar verantwoordelijkheid in dragen. Transformatie van bestaande naar nieuwe duurzame business modellen. Waarbij geld verdienen in een bedrijf een middel is om duurzaam bij te dragen aan / te investeren in de transitie die noodzakelijk zijn. Het gaat om sociale en maatschappelijke waarden. Docenten zijn van cruciaal belang bij het inrichten van het (transitie) onderwijs voor de toekomst. Wat betekent de brede invulling vervolgens voor de naamgeving van de opleiding (hoger transitie onderwijs, hoger sociaal economisch onderwijs)? Om aantrekkelijk te blijven zal het bedrijfsleven (werkveld) mee moeten gaan in de veranderende maatschappij (geld verdienen is middel, geen doel). Het gaat om het aanbrengen van een nieuw betekenisvoller economisch narratief en het bedrijfsleven daarin helpen mee te bewegen.

- **Rol en context van hoger onderwijs sterker rond regionale ecosystemen plaatsen.** Onderwijsinstellingen moeten partner zijn in de governance van zo'n ecosysteem. Community- / campus denken. Bedrijven en instellingen zijn aanwezig op campussen om continu in verbinding te zijn met nieuwe kennis en creativiteit die cruciaal zijn voor nieuwe businessmodellen. Er voor zorgen dat de verbinding sterker wordt met de partijen in de ecosystemen. Hier zijn nieuwe skills en vaardigheden voor nodig. Bouw een ecosysteem van kennis en ontwikkeling en praktijk samen met het onderwijs, waar studenten echt praktijkervaring in de diepte op doen en dus vaardigheden leren en realisme van de werkvloer in plaats van theorie. Het HBO kan de motor achter deze ecosystemen zijn. Hiermee kan men helpen bij transitie, maar ook meer realisme krijgen in het onderwijs wat nu daadwerkelijk ook kan voor een ondernemer.
- **Digitalisering is een ongelooflijk belangrijk thema.** IT en data vragen mensen die hier mee om kunnen gaan. Het kan helpen bij brede maatschappelijke vraagstukken maar heeft ook een ethische kant. Hier (zowel de digitalisering als het ethische vraagstuk) is een belangrijke rol weggelegd voor het economisch domein om het ethische besef te onderwijzen / onderzoeken.
- **Er zijn al positieve ontwikkelingen in het onderwijs zichtbaar.** Enerzijds zijn thema's als waarde gedreven economie, data science, combinaties van economie-ICT en economie-HR al breed in het economisch domein ingebed. Anderzijds leiden we nog steeds op voor de ondernemer in het traditionele groei- / opschalingsmodel. Het is van belang om studenten te leren wat de principes van de neoliberale economie zijn en wat die betekenen en ze leren na te denken over hoe het anders kan. Gepleit wordt voor degelijke en brede opleidingen. Studenten allround opleiden, een pluralistisch onderwijs aanbod bieden. Het werkveld blijft echter ook behoefte houden aan goed opgeleide, degelijke kenniswerkers die de basis kwaliteiten bezitten.
- **Jonge professionals.** De generatie van de student wordt in deze dialoog gemist, zij denken en acteren al heel anders dan de generatie van vervuilers (puinhoop generatie) die nu in deze dialoog zijn. Het gaat om de psyche van de mens. De huidige generatie studenten zijn al betere mensen dan dat wij dat toen waren. Krijgen zij de juiste voldoening bij een onderneming / organisatie. Hoe betrek je hen bij het kiezen van een beroep met impact. Stabiliteit voor betrokkenen en de juiste dingen doen. In het onderwijs aanreiken van vaardigheden om hier mee om te kunnen gaan.

Verslag themabijeenkomst Hoger Economisch Onderwijs “Versterken van kansengelijkheid met focus op doorstroom”.

Datum: 21 april 2021

Georganiseerd door:

- Derk Jan Kiewiet: lid sectoraal adviescollege, directeur opleidingen en kenniscentra bij Business, Media en Recht, hogeschool Windesheim
- Nahied Rezwani: lid sectoraal adviescollege, directeur Business Finance & Law en vestigingsdirecteur Rotterdam, hogeschool Inholland
- Hooman Nassimi: commissielid verkenning HEO, en directeur Society in Motion
- Ebru: commissielid verkenning HEO, marketing recruiter bij Inwork

Plenaire Sessie

Verslaglegging: Melissa Keizer en Asha Dijkstra, secretaris en co secretaris verkenningcommissie HEO van de Vereniging Hogescholen.

Welkom en inleiding

Hooman Nassimi heet iedereen welkom en legt het doel uit van deze bijeenkomst.

We zijn bezig met een HEO verkenning en de themabijeenkomsten vormen belangrijke input voor deze verkenning. Vandaag is de vijfde themabijeenkomst. Hierna volgt nog een bijeenkomst. Elke bijeenkomst wordt georganiseerd door leden uit het sectoraal adviescollege, samen met de voorzitter van de commissie en een commissielid.

Vandaag gaat het over thema 5 kansengelijkheid met de focus op doorstroom. Het is fijn om met zo'n mooie brede groep mensen met diverse expertises deze middag te mogen delen. De input die opgehaald wordt zal verwerkt worden in de rapportage.

Spreker: Zahra Mousazadeh, directeur, Friesland College (ROC)

Zahra neemt de groep mee in de dagelijkse praktijk. Zij geeft diverse voorbeelden van studenten die graag verder willen studeren, vanuit het mbo naar het hbo. We hebben te maken met een grote groep statushouders die zich alleen voelen. Ze zijn ambitieus en zien kansen. Ze willen die kansen graag pakken. Helaas lukt het hen niet altijd om die kansen te pakken. Ze krijgen niet de juiste begeleiding en er is vaak niemand die met hen mee kan denken en onderzoeken over de route die zij het beste kunnen bewandelen.

Met de kennis van nu geven studenten aan dat zij afgeremd werden. Mensen en ook de onderwijsinstelling gaven aan dat het te moeilijk was en dat de weg te lang was.

Zahra noemt het kapitaal vernietiging. Jongeren raken gedemotiveerd. Intellectueel worden zij onvoldoende uitgedaagd. Dit zorgt voor verveling en stress. Je hebt perspectief nodig om hard te blijven werken.

Ook docenten zien de ambitie, maar ze zien ook dilemma's en vinden het lastig om een goede inschatting te maken. Cultuurverschillen spelen hierin een rol.

Kansengelijkheid zit in de weg, op twee niveaus:

- Er is een groep docenten die goed bedoelde adviezen geeft maar die niet altijd goed werken. Denk aan uitspraken als: “Het hbo is best pittig”, “Het is een zware weg” etc.
- Het systeem werkt niet op de juiste wijze mee.

Denk aan het beheersen van de Nederlandse taal (3F niveau). Hoe relevant is 3F, denk aan jongeren die de techniek in willen, dan is analytisch vermogen en bijvoorbeeld goed verbanden kunnen leggen belangrijker dan taal. Denk aan opleidingen die in het Engels zijn. Hoe belangrijk is het dan dat iedereen op het niveau van 3F gelijk zit.

Een dubbeltje wordt moeizaam een kwartje.

Wat zijn de consequenties als je niet verder komt? Het is belangrijk om te mogen leren. We mogen vallen en opstaan. We hebben veel talenten en we hebben deze talenten ook nodig. Dit is het ongemakkelijke verhaal van ons systeem.

Laten we onszelf uitdagen. Jongeren zijn onze toekomst, laten we hen helpen om hun dromen waar te maken. Laten we de juiste voorlichting geven en hen goed begeleiden. Daarmee bewijzen we niet alleen een dienst naar de jongeren toe, maar ook naar de samenleving als geheel. Dit geldt ook voor de Nederlandse studenten. Het gaat om inpassen en aanpassen.

Verslag Break out sessies

Verslaglegging: Derk Jan Kiewiet/Asha Dijkstra, Nahied Rezwani/Melissa Keizer, Hooman Nassimi, Ebru Kaya

De volgende vragen staan centraal:

- Welke algemene vaardigheden zouden in een mbo-curriculum aangeboden moeten worden om te leiden tot een succesvolle entree bij een breed pallet van economische opleidingen (zowel Ad als bachelor)? Dit vanuit de emancipatoire rol van het HEO. Hoe borgen we in overleg een succesvolle aansluiting met zowel het mbo als het wo?
- De arbeidsmarkt is in transitie en opleidingen in het HEO anticiperen hier op. Welke mogelijkheden zijn er om mbo-opleidingen bij het ontwerpen van nieuwe curricula in het hbo te betrekken? En welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking met de arbeidsmarkt te verbreden naar een samenwerking van de keten met het bedrijfsleven?
- Hoe kunnen HEO-opleidingen (Ad en bachelor) aansprekender ingericht worden voor de meer praktijkgerichte mbo-er? En wat wordt er reeds succesvol binnen HEO aangeboden om het studentsucces te verhogen van deze specifieke doelgroep? (Buddy systeem, intensieve studiebegeleiding eerste 100 dagen, etc.)

Inleiding

Kansen pakken en kansen nemen staat in deze vier break-out sessies centraal. De volgende onderwerpen komen in deze sessies terug: studiekeuze & motivatie, Inclusie, uitval & switch & student succes, doorstroom mbo-hbo & de Associate degree, begeleiding en de voorbereiding op de arbeidsmarkt. Daarbij passeren veel eigen ervaringen de revue.

Studiekeuze en motivatie

Het HEO domein bestaat uit diverse brede opleidingen. Voor studenten die goed weten wat ze willen gaan doen, is dit geen probleem. Zo biedt een brede opleiding veel verschillende richtingen waardoor je je als professional kunt specialiseren of generaliseren. Er is echter binnen het HEO ook een grote groep studenten die niet precies weten wat ze willen en wat ze kunnen betekenen voor de arbeidsmarkt. Een groot deel van deze groep studenten heeft vaak een niet-westerse migratie afkomst en zijn niet intrinsiek gemotiveerd, dit verschilt per instelling en per regio. Hun ouders bepalen vaak hun studiekeuze, veelal gebaseerd op vooroordelen (zoals economie is beter dan techniek). Dit geldt vooral voor jongens. Zij lijken het vaak slechter te doen op school. De aanname is dat jongens met een niet-westerse migratie afkomst minder gewend zijn om ergens voor te gaan en zij vaak 'verwend' worden door hun moeder.

Inclusie

Inclusie speelt een belangrijke rol in kansengelijkheid. Kansen moeten voor iedereen gelijk zijn. Als die worden geboden dan doen we het goed. Maar hoe zorgen we ervoor dat het oppakken en waarmaken van die kansen ook voor iedereen gelijk is? De mindset over inclusiviteit is belangrijk. Hoe maken we het mogelijk dat iedereen zich kan ontwikkelen en op een goede plek terecht kan komen? Dat is breder dan kansengelijkheid. Ongelijke kansen komt veel omdat mensen in kaders denken. Mensen geven bij het zoeken van werknemers vaak aan dat ze in een bepaalde richting denken waardoor je ingeperkt wordt in de keuzes die je kunt maken. Je zou een kennismakingsgesprek kunnen hebben over de motivatie van deze persoon, in plaats van een sollicitatiegesprek. Aannames en rolmodellen spelen vaak een rol. We kiezen vaak voor mensen op wie we lijken. Dit zijn onbewuste processen. Dit werkt door bij het aannamebeleid (arbeidsmarkt en stages). Veel inspanningen zullen nodig zijn om een fijne context voor nieuwkomers te creëren en te behouden. Het is belangrijk om deze doelgroepen ook (binnen het onderwijs) te houden als ze eenmaal binnen zijn. Zo zou in kleine dingen, zoals bepaalde decoratie in een gang, een open houding uit kunnen stralen. Het zit meer in daadkracht en symboliek dan om de rapporten die je schrijft. Niet alleen de vaardigheden en het niveau is een uitdaging, maar het verschil in achtergrond is ook belangrijk om in acht te nemen.

Uitval, switch en studentsucces

Er wordt gesproken over uitval en switch onder de HEO studentenpopulatie. Belangrijk is studenten goed te begeleiden zodat zij op de juiste plek komen. Switch maakt een belangrijk onderdeel uit van levenslang ontwikkelen. Het is belangrijk dat we als instelling de student optimaal begeleiden zodat hij/ zij op de juiste plek terecht komt. Studentsucces is daarin een belangrijk onderwerp. We hebben als instelling de taak om studentsucces vorm te geven. Studentsucces raakt diverse factoren. Waar heeft het hbo invloed op en hoe kan de instelling studentsucces bevorderen. Denk aan visie, onderwijsontwerp, (LOB-) begeleiding, rolmodellen en docent professionalisering. De samenwerking met het voortgezet onderwijs (VO), het middelbaar onderwijs (Mbo) en de arbeidsmarkt is hierin heel belangrijk. Denk ook aan een goed alumni beleid en de duurzame relatie met de arbeidsmarkt. Hybride docenten en omgevingen spelen hierin een belangrijke rol. Begeleiding vindt niet alleen face-to face plaats, maar is tijd en plaats onafhankelijk. Blended learning speelt hierin een steeds belangrijkere rol.

Het is belangrijk dat uitval en switch gezien wordt als leven lang leren-traject, en dat voor onderdelen een certificaat gegeven zou moeten worden. Ook buitenschoolse activiteiten als medezeggenschap. Daardoor zou afstuderen sneller kunnen plaatsvinden.

Doorstroom mbo-hbo en de rol van de Associate Degree (Ad)

Er wordt onderzoek gedaan naar de bekendheid van de Ad onder mbo studenten, evenals naar de perceptie van de Ad. Iedereen wil de Ad-student ontvangen maar dit wordt niet altijd zo uitgestraald en gezien. We denken nog te traditioneel (bachelor-master). De Ad heeft een eigenstandige positie in het stelsel, met een eigen uitstroom naar het werkveld. Een Ad kan een mooie uitkomst bieden als mensen zich willen bekwamen in een vak. Vakmensen gaan een gouden toekomst tegemoet. Zie de Ad niet enkel als een vooropleiding voor een bacheloropleiding. Die functie kan het ook hebben, maar niet alleen.

Ad's mogen meer een eigen gezicht krijgen en kunnen een vliegwiel zijn voor levenslang ontwikkelen: mbo-gediplomeerden die vanuit de werksituatie een Ad volgen. De Ad mag geen "niveau plus" worden maar leidt op tot een zelfstandig beroepsrol/functieniveau. In Nederland kennen we dergelijke functies en rollen nog niet overal. Maar zij worden wel steeds belangrijker. Kortere durende studies zijn nodig in het kader van kansen gelijkheid.

De doorstroom van mbo naar de Ad is nog beperkt en mag verder vormgeven worden. Kijk hierbij naar wat de arbeidsmarkt vraagt, en denk niet te veel vanuit wat de (aansluitende bachelor) opleiding belangrijk vindt. We moeten meer Ad trajecten en duale trajecten gaan aanbieden. Cross-overs zijn belangrijk. Daarmee kijk je ook naar de Ad's en er ontstaan nieuwe beroepen. Vooral op niveau 5.

Begeleiding en de voorbereiding op de arbeidsmarkt

Veel decanen/LOB-adviseurs hebben een beperkte kennis rondom diverse culturele achtergronden. Jongeren met een niet westerse migratieafkomst stoppen vaak door bijvoorbeeld taal barrières of weten niet de juiste aansluiting te vinden met docenten en begeleiders. Zij willen niet als slachtoffer gezien worden. Het is belangrijk studenten aan te moedigen en dat student en opleiding met elkaar in dialoog treden. Veel zit in onbewuste patronen zonder dat we in een tweestrijd raken.

Veel studenten zijn niet bezig met relevantie tot de arbeidsmarkt. Het is daarom van belang dat studiebegeleiders bij de studiekeuzecheck echt doorvragen en rekening houden met de culturele achtergrond. Daarbij is het kennismaken, het bouwen en onderhouden van een netwerk belangrijk. Men is het ermee eens dat er op de opleidingen in het laatste jaar van het mbo maar ook het hbo meer aandacht moet komen voor netwerkvaardigheden. Ook voor Nederlandse jongeren is dit soms een lastig punt.

Conclusies

- Kansen krijgen is niet voldoende, maar leren en ruimte geven om kansen te pakken.
- Wat is daarvoor nodig? Versterken LOB, rolmodellen (zelf ook rolmodel durven zijn), leren netwerken, coaching.
- Huidige tijd vraag om Inclusiviteit: samen doen, samen vormen.
- Zorg voor een representatieve afspiegeling van de samenleving gelet op diversiteit binnen de instelling. Zorg voor rolmodellen en aandacht voor culturele diversiteit.
- Niet teveel focus op de individu en eigen keuzes maken, maar coachend zijn.
- Leer studenten netwerken, verwacht niet dat het iedereen vanuit zichzelf leert. Door te leren netwerken, leer je ook kansen te creëren en te nemen.
- Bij overgang MBO naar HBO, manage verwachtingen over de theoretische intensiviteit van vakken en bied extra ondersteuning hierbij.
- Licht studiekeuzes beter toe, ze lijken nog te veel op elkaar. Doe dit inhoudelijk, niet op branding en marketing vlakken.

- Biedt naast open dagen uitgebreide proefstudeerdagen en gesprekken. Reële verwachtingen en voorbeelden zijn belangrijk.
- Switchen is niet erg. Het hoort bij levenlang ontwikkelen. Switchen mag daarom niet nadelig werken voor de student, beloon hen en begeleid hen. Dit hoort thuis bij een grondig en stevig student succes beleid waar visie, onderwijsontwerp, docent professionalisering, begeleiding uiterst belangrijk is (ook na de arbeidsmarkt toe, denk aan netwerkvaardigheden, kennismaking met de arbeidsmarkt).
- Begeleiding is uiterst belangrijk voor, tijdens en na de arbeidsmarkt toe. Ook blended learning krijgt hierin een steeds belangrijkere rol. Begeleiding speelt zich niet alleen af op school, ook online.
- Bevorderen van de doorstroom mbo-hbo:
 - Achterhalen waarom ze aan het hbo willen doorstuderen: wat willen ze ermee bereiken. Dus niet alleen de standaard studiekeuzecheck.
 - Keuzedeel doorstroom mbo anders inrichten. Reële verwachtingen, voorbeelden en oefeningen laten doen. Daarbij de arbeidsmarkt centraal stellen.
- De rol van Ad's wordt steeds belangrijker en de Ad moet meer een eigen gezicht krijgen
- Op het mbo en hbo meer aandacht voor netwerkvaardigheden waarbij de arbeidsmarkt en voorbeelden daaruit belangrijk zijn. Hybride docenten zijn hierbij belangrijk.
- Instellingen moeten zorgen voor inclusiebeleid.

